

ARDAHAN

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

Temmuz 2025

TGA
TÜRKİYE TURİZM
TANITIM VE GELİŞTİRME
AJANSI

ARDAHAN

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

15 TEMMUZ 2025

Katkıda Bulunanlar:

Prof. Dr. Bilgehan Gülcan

Doç. Dr. Halil Burak Sakal

Doç. Dr. Seda Derinalp Çanakçı

Doç. Dr. Onur Akçakaya

Sosyal ve Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Katkılarıyla Hazırlanmıştır.

Kapadokya Üniversitesi

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

İÇERİK

1.	GİRİŞ	1
2.	Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler	2
3.	Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler	2
4.	Ardahan Turizm Analizi	3
4.1.	İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi	3
4.2.	İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi	4
4.3.	İlin Konaklama Analizi ve Hedefi	4
4.4.	İlin Mevsimsellik Durum Analizi	5
4.5.	İlin Turizm Türleri Analiz	6
5.	Destinasyon Risk Analizi	6
6.	Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma	8
7.	Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme	10
8.	Gastronomi Kaynaklarını Etkin Kullanma	11
9.	Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma	12
10.	Tematik Rotalar Geliştirme	13
11.	Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma	13
12.	Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma	14
13.	Nitelikli Hediyelik Eşya Envanterini Geliştirme	14
14.	Akçakale ve Dedeşen Kazılarını Başlatma	15
15.	Yalnızçam Kayak Tesislerini Dönüştürme ve Turizme Kazandırma	15
16.	Şehir Merkezinde Yerel Gastronominin Deneyimsel Olarak Sunulabileceği Bir Deneyim Atölyesi Yapma	16
17.	Gece Rekreasyonu İçin Kafkas ve Âşık Atışmalarından Oluşan Standart Performans Grubu Oluşturma	16
18.	Ardahan Kalesi'ni Dönüştürme ve Turizme Kazandırma	16
19.	Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ni Açma	17
20.	Çıldır Gölü'nün Turizm Potansiyelini Yükseltme	17
21.	Api Turizm ile İlgili Potansiyeli Harekete Geçirme	18
22.	Göle'deki Kaşar Üretimini Tanıtma ve Potansiyelini Geliştirme	18
23.	Çıldır Gölü Kenarında Sahil Düzenlemesi Yapma	19
24.	İğdir-Kars ve Ardahan İş Birliğiyle Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Macera Rekreasyonları Geliştirme	20
25.	Şeytan Kalesi'nin Dönüşümünü Gerçekleştirme ve Korku Temalı Bir Yapı Hâline Getirme	20
26.	Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme	21

1. GİRİŞ

Ardahan, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan, tarihî geçmişi, etkileyici doğası, zengin kültürel mirası ve yöresel mutfağıyla dikkat çeken bir destinasyondur. Ardahan'ın tarihi, Urartulara kadar uzanır ve bölge, Gürcü Krallığı, Selçuklu, İlhanlı, Osmanlı ve Rus İmparatorluğu gibi pek çok medeniyetin etkisi altında kalmıştır. Tarihî yapılar arasında Ardahan Kalesi, Şeytan Kalesi, Kalecik Kalesi ve Posof tarihî evleri öne çıkar. Çıldır Gölü, Yalnızçam Dağları ve Aktaş Gölü gibi doğal alanlar, bölgenin çarpıcı coğrafi çeşitliliğini yansıtan başlıca unsurlardır. Kura Nehri çevresi ise hem doğal güzelliği hem de fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği ve doğa yürüyüşleri gibi faaliyetler için cazibe oluşturur. Kış aylarında donan Çıldır Gölü üzerinde atlı kızaklarla yapılan geziler, destinasyona özgü deneyimler arasında yer almaktadır. Gastronomi alanında ise Ardahan, kaz eti, kete, evelik aşısı ve balı ile yerel lezzetler sunmaktadır. Kentte doğa turizmi, kültür turizmi, kış turizmi, gastronomi turizmi ve sınır ötesi turizm gibi farklı turizm türlerinde gelişme potansiyeli mevcuttur. Çıldır Gölü, Şeytan Kalesi, kaz eti, Ardahan kaşar peyniri ve Ardahan balı şehrin öne çıkan sembelleri arasındadır.

Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası, ilin doğal ve kültürel kaynak potansiyeli başta olmak üzere, diğer kaynaklarını da hesaba katarak, öncelikle doğa turizmi olmak üzere kültür turizmi, kış turizmi, gastronomi turizmi, sınır ötesi turizm gibi ve ekoturizm gibi turizm türlerinde Türkiye turizmde marka değeri yaratma potansiyeli olan Ardahan'a yönelik özet biçimde ve odaklı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Yol Haritası, Covid-19 salgını sürecinde ortaya çıkan, yeni turizm eğilimleri dikkate alınarak güncellenen Türkiye Turizm Ana Planı kapsamında ortaya konan amaç ve hedeflerle uyumlu biçimde hazırlanmış ve Ardahan'ın turizmde kısa ve orta vadede hızlı sonuç alınabilecek öncelikli başlıkları ortaya koymayı amaç edinmiştir.

Ardahan; 2024 yılında yaklaşık 2 bin yabancı, 38 bin yerli olmak üzere yaklaşık toplam 40 bin turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Bu faaliyetle elde edilen gelir ise yabancı turist için yaklaşık 256 bin ABD doları, yerli turist için 7,3 milyon ABD doları olmak üzere yaklaşık toplam 7,5 milyon ABD dolarıdır. Aynı yılda ortalama geceleme 2,42 gün olarak gerçekleşirken, ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 25,2 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu veriler, ilin potansiyeli göz önüne alındığında Ardahan'ın Türkiye turizmine katkısının daha fazla artırılabilirliğini göstermektedir.

Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası kapsamında ilin tesise gelişte 2029 yılı turist sayısı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 2 bin kişi ve yerli turist için 69 bin kişi olmak üzere toplamda yaklaşık 71 bin kişi; turizm geliri hedefi ise yabancı turist için yaklaşık 456 bin ABD doları ve yerli turist için 15,7 milyon ABD doları olmak üzere toplamda yaklaşık 16,1 milyon ABD doları olarak tespit edilmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmesine destek olacak ve kısa ve orta vadede sonuçlanabilecek eylem önerileri, *Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda ortaya konmuştur.

Bir destinasyonun turistik cazibesini koruyarak turizm gelirlerini sürdürebilmesi ve artırabilmesi, turizm kaynakları ve bu kaynakları turizm ürünü olarak sunmadaki gücüne bağlıdır. Günümüzde turizmdeki rekabet gücü gelen ziyaretçi sayısı, gelir, yatak kapasitesi, lüks otellerin sayısı gibi nicel veriler yanında yerine konamayacak doğal, beşerî ve kültürel kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve risklere karşı dayanıklılığı ile ölçülmektedir. Buradan hareketle, *Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*, sürdürülebilirlik ve dayanıklılık kavramları ilke ve yaklaşımı ile hazırlanmıştır.

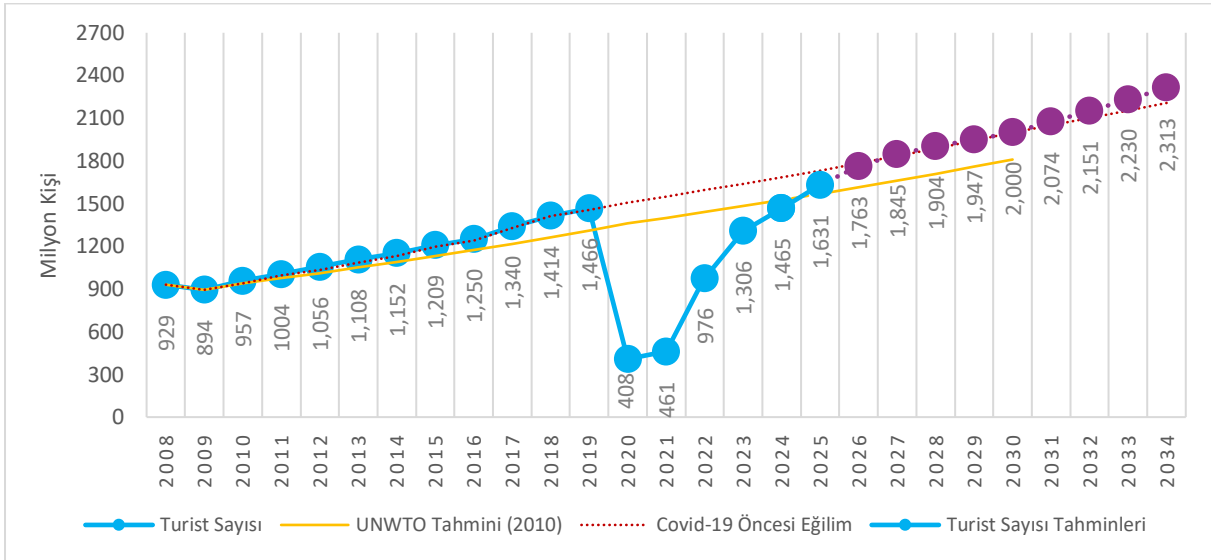
Yol Haritası hazırlık sürecinde Ardahan İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu paydaşları ile 17.06.2025 tarihinde çevrim içi arama konferansı gerçekleştirilmiş ve ile özel, öncelikli geliştirme başlıkları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne dağıtımı yapılan ve önceden hazırlanmış İl Politika Tespit Formu ve İl Risk Analiz Anketi olmak üzere iki adet anket formu da

il paydaşlarına elektronik ortamda iletilmiş ve sonuçları analiz edilerek metne eklenmiştir. Bu kapsamda *Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*, ilin destinasyon yönetim sorumluluğunu üstlenen Ardahan İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu için sürdürülebilir, rekabetçi ve gelir etkisi yüksek turizm gelişimini destekleyen başlıklarla kısa vadeli bir eylem rehberi niteliğindedir.

2. Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler

2019 yılında dünya genelindeki turist sayısı, 1,47 milyar kişi ve 1,49 trilyon ABD doları ile rekor düzeye ulaşmıştır. Ancak 2020-2021 yıllarında yaşanan Covid-19 salgını, turizm faaliyetlerini dünya çapında durma noktasına getirmiştir. Salgın sonrası dönemde küresel turizm hacminin 2019 yılı seviyelerine dönmesinin ancak 2025 yılı içerisinde gerçekleşmesi beklenmektedir (Şekil 2.1.).

Mayıs 2025 tarihli uluslararası istatistikler 2024 yılında uluslararası turizm faaliyetlerine toplam 1 milyar 465 milyon kişinin katıldığını, aynı yıldaki uluslararası turizm gelirlerinin ise 1 trilyon 731 milyar ABD dolarına ulaştığını göstermektedir. Buna göre 2024 yılında uluslararası turist sayısında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 12,2 artış gerçekleşirken, Avrupa kıtasının uluslararası turizmdeki toplam pazar payı yüzde 51,6; Türkiye'nin uluslararası turist sayısından aldığı pay yüzde 4,25 ve uluslararası turizm gelirinden aldığı pay ise yüzde 3,53 olarak gerçekleşmiştir.

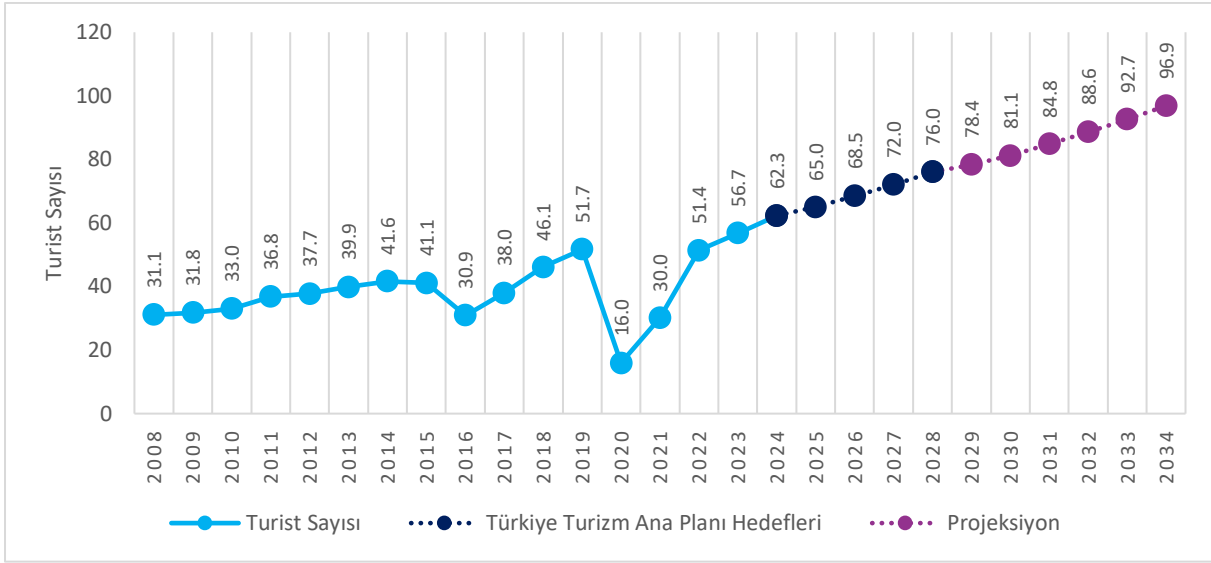
Şekil 2.1. Küresel turist sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve tahminler

Kaynak: UN Tourism Mayıs 2025; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Tahminler 2025 yılından başlamakta olup tahminler yapılırken UN Tourism verileri, Avrupa Seyahat Komisyonu öngörülleri ve uluslararası kuruluşların dünya ekonomisine yönelik büyüme beklentileri esas alınmıştır. 2028-2034 dönemi için Kapadokya Üniversitesi tarafından yapılan tahminler kullanılmıştır.

3. Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler

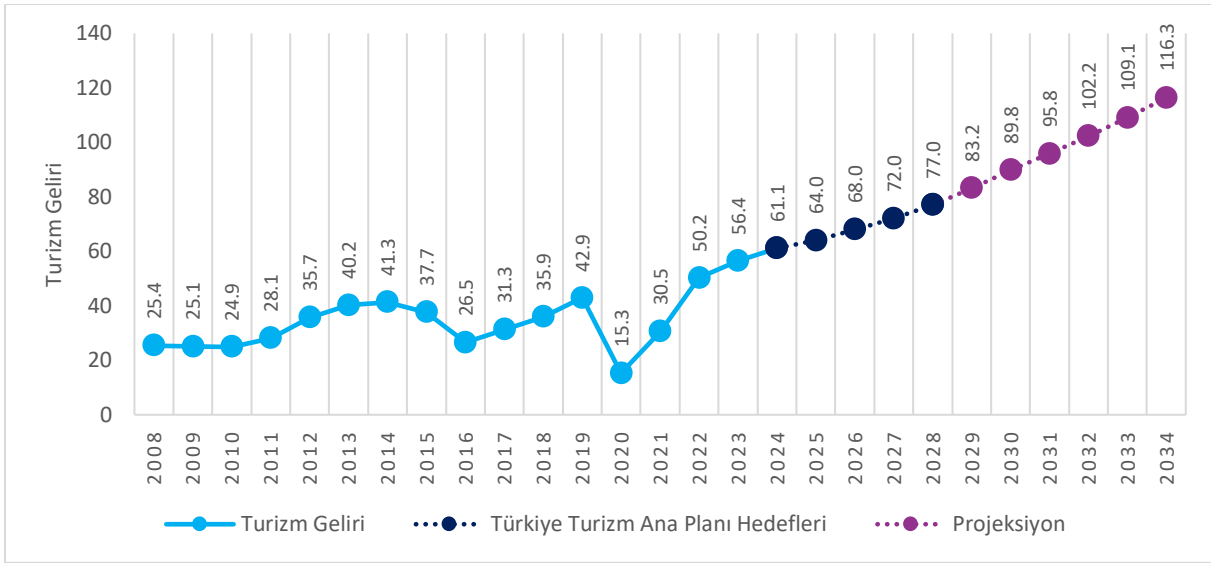
Önemli bir küresel turizm ülkesi olan Türkiye'de, turizm sektörünün gayri safi yurt içi hasılasına doğrudan ve dolaylı katkısı, uzun yıllar ortalamasına göre yaklaşık yüzde 11 seviyesindedir. Covid-19 salgını sonrası TGA tarafından yapılan etkili tanıtım, Güvenli Turizm Sertifika uygulaması ve Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı gibi yaratıcı politikalarla fark yaratan Türk turizmi, "V" çıkışı yakalayarak hızla toparlanmış ve 2023 yılı itibarıyla rekor düzeydeki rakamlara ulaşmıştır. 2024 yılında ise Türkiye; yaklaşık toplam 62,3 milyon turist sayısına ve 61,1 milyar ABD doları gelire ulaşmıştır (Şekil 3.1. ve Şekil 3.2.).

Uyguladığı turizm stratejisi ve yenilikçi politikalar ile yakaladığı büyüme ivmesini devam ettirmeyi amaçlayan Türkiye, 2028 yılında toplam 76 milyon turisti ağırlamayı ve turizmden toplam 77 milyar ABD doları gelir elde etmeyi hedeflemektedir.

Şekil 3.1. Türkiye'nin yıllık ziyaretçi sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve hedefler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi. Hedefler 2025 yılından başlamaktadır.

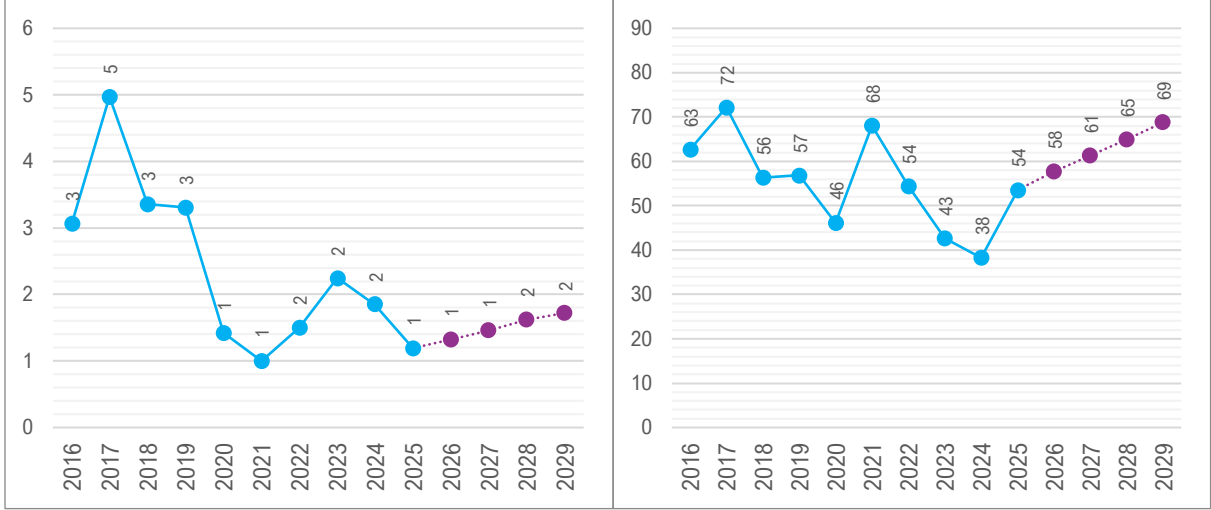
Şekil 3.2. Türkiye'nin turizm geliri (milyar ABD doları): gerçekleştirmeler ve hedefler

Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi. Hedefler 2025 yılından başlamaktadır.

4. Ardahan Turizm Analizi

4.1. İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı konaklama istatistiklerine göre 2024 yılında Ardahan; yaklaşık 2 bin yabancı, 38 bin yerli olmak üzere yaklaşık toplam 40 bin turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yılda ortalama geceleme 2,42 gün olarak gerçekleşirken, ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 25,2 olarak hesaplanmıştır. İlin 2029 yılı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 2 bin kişi ve yerli turist için yaklaşık 69 bin kişi olmak üzere toplamda yaklaşık 71 bin kişi olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.1.1.).

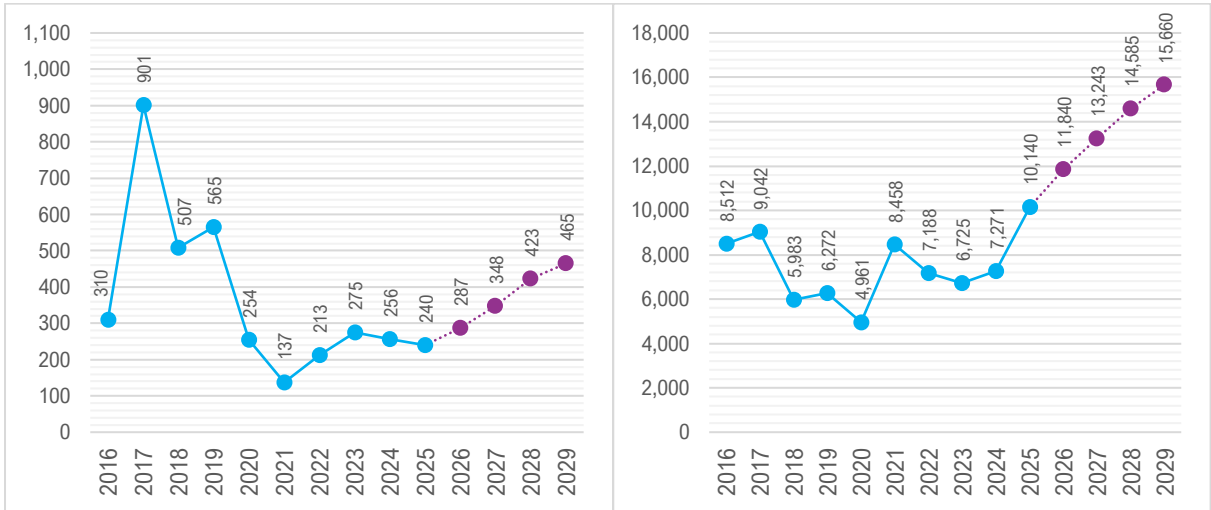

Şekil 4.1.1. Ardahan'ın ağırladığı yabancı (sol) ve yerli (sağ) turist sayısı ve tahminler (yüz kişi)
Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.2. İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan turizm istatistikleri temel alınarak yapılan hesaplamalar, Ardahan'ın 2024 yılında yabancı turistlerden yaklaşık 256 bin ABD doları, yerli turistlerden yaklaşık 7,3 milyon ABD doları gelir elde ederek turizmden bir yıl içinde yaklaşık olarak toplam 7,5 milyon ABD doları gelir elde ettiğini göstermektedir (Şekil 4.2.1.).

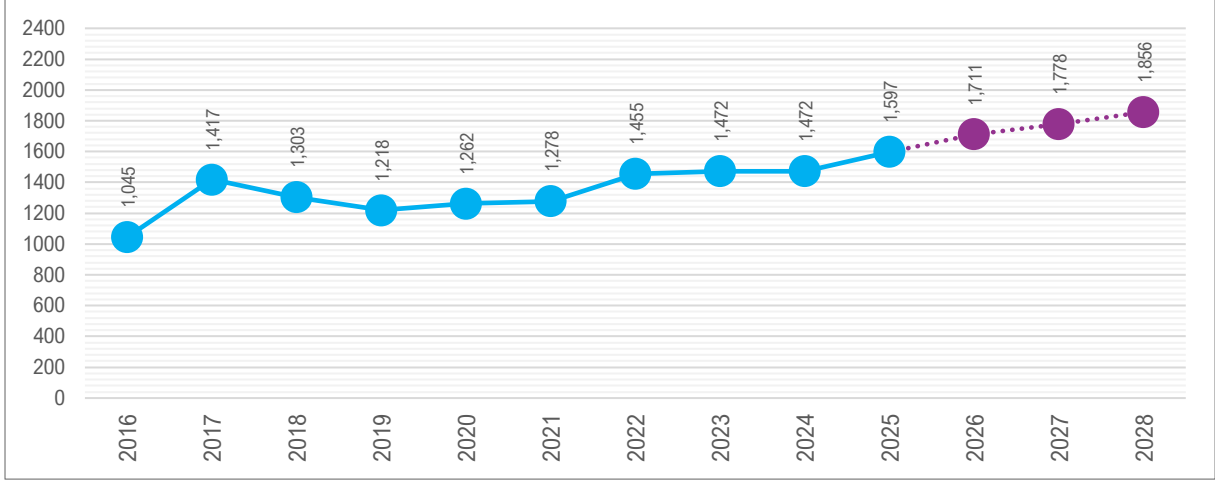
Turizm gelirlerinde Ardahan, 2029 yılı itibarıyla yabancı turistlerden yaklaşık 465 bin ABD doları, yerli turistlerden ise 15,7 milyon ABD doları olmak üzere toplamda yaklaşık 16,1 milyon ABD doları gelir elde etme potansiyeline sahiptir.

Şekil 4.2.1. Ardahan'ın yabancı (sol) ve yerli (sağ) turistlerden turizm geliri ve tahminler (bin ABD doları)
Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

4.3. İlin Konaklama Analizi ve Hedefi

Ardahan'da 2024 yılı itibarıyla toplam 36 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Konaklama tesislerinin toplam yatak kapasitesi ise 1.472'dir. Tesis doluluk oranı yüzde 25,2 ve ortalama geceleme 2,42'dir. İlin mevcut istatistikleri incelendiğinde, mevcut ivmenin devam etmesi koşuluyla 2028 yılında yatak kapasitesinde yaklaşık yüzde 26'lık bir artış göstereceği öngörülmektedir (Şekil 4.3.1.).

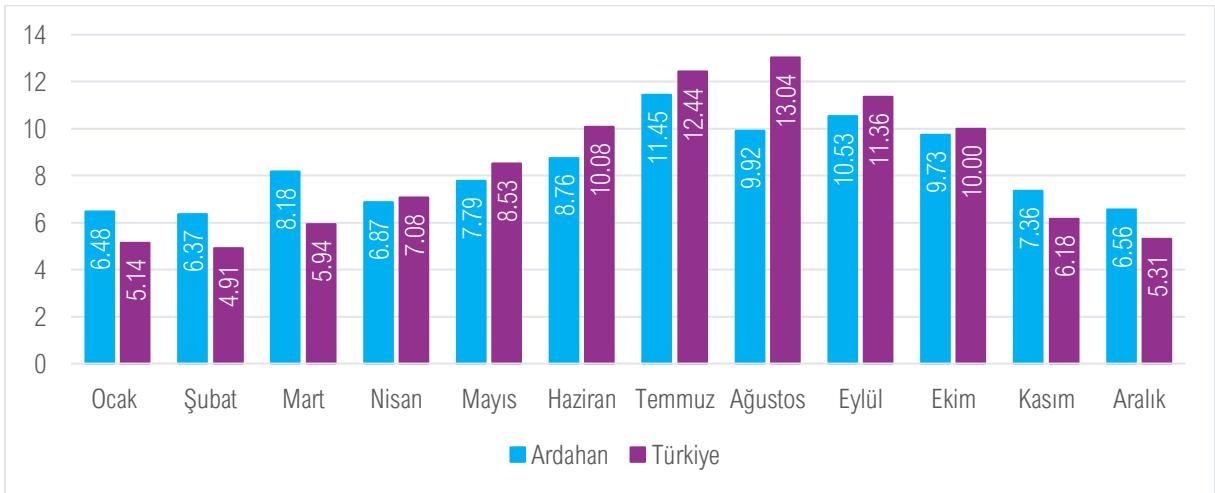

Şekil 4.3.1. Ardahan'ın yatak kapasitesi ve tahminler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.4. İlin Mevsimsellik Durum Analizi

Turizmin 12 aya yayılma hedefi, turizm arz kaynaklarının etkin kullanımı ve etkili tanıtım çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu hedef, Türkiye Turizmi Ana Planı'nda üzerinde önemle durulan bir başlıktır. Türkiye turizmi ile Ardahan turizminin mevsimsellik analizi Şekil 4.4.1.'de karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Buradan, Türkiye ile Ardahan'ın mevsimsellik dağılımında farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Ocak, Şubat, Mart, Kasım ve Aralık ayları arasında Ardahan'daki tesise gelişlerin Türkiye ortalamasının üstünde seyrettiği dikkati çekmektedir. Diğer aylarda Ardahan'daki tesise gelişler Türkiye ortalamasının altındadır. Ardahan'ın bazı aylarda Türkiye ortalamasının altında olmasının ildeki mevsim şartlarına ve mevcut turizm türlerine bağlı olduğu düşünülmektedir. Ardahan ve Türkiye genelindeki mevsimsel turizm trendlerinin, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ve turizm planlamacılarının pazarlama stratejilerini ve işletme planlarını belirlediği düşünüldüğünde, destinasyonların mevsimsel faktörleri dikkate alınmaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla ildeki turizm hareketliliğinin ve buna bağlı oluşacak talebin yıl içine dengeli yayılması için ildeki turizm türlerinin çeşitlendirilmesi ve bazı turizm türü başlıklarındaki etkililiğin artırılması gerekmektedir.

Şekil 4.4.1. Türkiye ve Ardahan karşılaştırmalı mevsimsellik durumu

Not: Veriler, destinasyondaki yıllık toplam konaklama sayısının yüzdesel dağılımı olarak verilmiştir. Hesaplama yapılırken normal eğilim dışında değerlendirilen salgın dönemi çıkarılmış; 2017, 2018, 2019, 2022, 2023 ve 2024 yıllarına ait yerli ve yabancı turistlerin toplam tesise geliş verileri esas alınmıştır.

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.5. İlin Turizm Türleri Analiz

Ardahan, “serhat şehri” olmasının yanı sıra tarihî ve kültürel mirası, doğal güzellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Buna rağmen ilin turizm potansiyeli açısından hak ettiği yere ulaşabildiğini söylemek zordur. İlde, kış turizmi, yayla turizmi, api turizm ve doğa turizmi açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır.

Kış turizmi (Yalnızçam Kayak Merkezi), tarih turizmi (Ardahan Kalesi, tabyalar, Aziziye Kışlası, Rus yapısı binalar, camiler, köprüler), doğa turizmi (Putka Gölü), yayla turizmi (Bülbülan Yaylası), gastronomi turizmi (Ardahan’ın yöresel yemekleri, peynirleri [gravyer ve kaşar] ve balı) açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Ardahan kent merkezinde potansiyel cazibe merkezi olabilecek yerler bulunmaktadır. Örneğin, Yalnızçam Kayak Merkezi, modern telesiyej hattı ile kış sporları için önemli bir merkez hâline gelebilir. Ardahan Kalesi, Kongre Binası ve çeşitli tarihî yapılar ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

Çıldır Gölü muhteşem bir doğa harikasıdır. Kışın bütünüyle donan göl, doğa turizmi, kış turizmi ve kültür turizmi için uygundur. Âşık Şenlik Türbesi, Kara Kale, Kurtkale, Şeytan Kalesi ve Akçakale Adası görülmeye değer yerlerdir. Akçakale Adası doğal güzelliklerinin yanı sıra arkeolojik sit alanı olma özelliği taşımaktadır. Çıldır Gölü, özellikle kış aylarında tamamen donarak eşsiz bir manzara sunmaktadır. Göl atlı kızak, buz pateni gibi aktivitelerle kış turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Uluslararası Çıldır Göl Festivali de önemli bir cazibe unsuruna dönüştürülebilir. Çıldır Gölü ve diğer su kaynaklarında sportif olta balıkçılığı yapılabilmektedir. Gürcistan’a açılan Aktaş Sınır Kapısı, Çıldır’ın önemini artırmaktadır.

Posof, endemik bitki ve kuş türleri ve yaban hayatı gözlemciliği açısından doğa turizmine uygundur. Gümüşkavak, Aşıkzülali yaylaları yayla turizmi için idealdir. Ayrıca ilçede Cak Kalesi, Savaşır Kalesi, Kol Kalesi, Mere Kalesi gibi tarihî yapıları görmek mümkündür. Posof ilçesi el değmemiş doğal güzellikleri ve yaban hayatı sahaları ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle dağ horozu gibi endemik kuş türlerinin gözlemlenebildiği, nadir yerlerdendir. Ormanlık alanları ve temiz havasıyla doğa yürüyüşler ve yayla turizmi için idealdir. Gürcistan’a açılan Türkgözü Sınır Kapısı da Posof’un uluslararası ziyaretçi potansiyelini artırmaktadır. Ayrıca Posof fasulyesi ve Badele elması (içi dışı kırmızı elma) turizm potansiyelini destekleyici tarım ürünleridir.

Göle, yayla, doğa ve tarih turizmi için potansiyel taşır. Geniş yaylaları ile yayla turizmi potansiyeline sahiptir. En önemli yaylalarından birisi Okçuoğlu Yaylası’dır. Kura Nehri’nin kaynağı ve çevresindeki doğal güzellikler doğaseverler için cazip olabilir. Kalecik Kalesi gibi tarihî yapılar da kültürel geziler için ilgi çekicidir.

Damal’da özellikle yaz aylarında dağlarda beliren Atatürk silüeti görülmeye değerdir. Temmuz ayında silüeti görmek için yurdun dört bir yanından gelen ziyaretçiler ilçeye gelmektedir.

Hanak ilçesinde özellikle Orta Çağ’dan kalma birçok kale ve kule kalıntısı bulunmaktadır. Hanak ilçe merkezinin yaklaşık 20 km güneydoğusunda sarp bir tepe üzerine kurulu Sevimli Kalesi bunlardan en önemlisidir. Ayrıca Harosman (Ortakent) Mağaraları gibi tarihî yapılar ilçenin cazibesini artırmaktadır.

5. Destinasyon Risk Analizi

	Olasılık					Şiddet					Skor
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Küresel Riskler											
Ukrayna-Rusya Savaşının Uzaması			X					X			9
Avrupa Enerji Krizi			X					X			9

Çin-Tayvan Arası Soğuk Savaş'ın Sıcak Çatışmaya Dönme İhtimali			X						X		12
Kuzey Kore-Güney Kore Çekişmesi		X					X				4
Küresel Durgunluk				X					X		16
Yeni Bir Salgın Hastalık			X						X		12
Gıdaya Erişim Zorluğu/Kıtlık			X					X			9
İklim Değişikliği				X					X		16
Doğal Kaynak Krizleri (Su/Enerji Kaynakları)			X						X		12
Biyçeşitlilik Kaybı ve Ekosistem Çöküşü			X						X		12
Büyük Ölçekli Gönülsüz Göç				X					X		16
Yaygın Siber Suç ve Siber Güvensizlik			X						X		12
Yaşam Maliyeti Krizi				X					X		16
	Olasılık					Şiddet					
Ülkesel Riskler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Doğal Afetler					X					X	25
Yeni Bir Salgın Hastalık		X						X			6
İklim Değişikliği ve Çevre Sorunları					X				X		20
Bölgesel Savaş ve Terör Riski					X				X		20
Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Politik Gündem				X					X		16
Siber Güvenlik Açıkları			X					X			9
Seyahat Güvenliği/Asayiş-Turiste Yönelik Tehdit			X					X			9
Enflasyon				X				X			12
Rakip Ülke Söylemi			X				X				6
	Olasılık					Şiddet					
Yerel Riskler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Terör Riski		X					X				4
Sağlık (Hasta Tedavisi, Acil Müdahale)			X					X			9
Nitelikli Personel İstihdamı				X				X			12
Dolandırıcılık		X				X					4
Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Uyum Sorunu			X				X				6
Aşırı Turizm Talebi		X					X				4
Çevre Kirliliği ve Temiz Su Kaynaklarının Azalması		X					X				4
Radikal Akımlar		X					X				4
Deprem Riski		X						X			6
Yapı Güvenliği			X					X			9
Heyelan/Kaya Düşmesi/Çığ				X					X		16
Doğal Güzelliğin Yok Olması ve Çarpık Yapılaşma			X					X			9
Tek Pazara Bağımlılık			X					X			9
Kaçak Göçmenler		X					X				4
Güvensiz Şehir Algısı		X					X				4
Somut Kültürel Mirasın Tahribatı		X						X			6
Endemik Türlerin Yok Olma Tehlikesi		X						X			6
Katı Atık Bertaraf ve Su Arıtma Problemi			X					X			9
Sel/Taşkın/Su Baskını			X				X				6
İklim Kaynaklı İkincil Afetler (Dolu/Fırtına/Tipi)				X				X			12
Yangın		X					X				4
Meteorolojik ve İklim Değişikliği Kaynaklı Afetler			X					X			9
Kuraklık		X					X				4
Maden Kazası	X						X				2
Endüstriyel ve Teknolojik Kazalar	X						X				2
Yoğun Kar Yağışı Sebepiyle İzolasyon Riski				X					X		16
Sınır Kapısı Kaynaklı Geçiş Riski (Çıldır)			X					X			9
Çığ Rotalarının Yerleşim Yerlerine Yakınlığı				X				X			12

Risk Skorlaması ve Risk Puanı Sonucu

		Şiddeti				
		Çok Ciddi 5	Ciddi 4	Orta 3	Hafif 2	Çok Hafif 1
Olasılık	Çok Yüksek 5	Yüksek 25	Yüksek 20	Yüksek 15	Orta 10	Düşük 5
	Yüksek 4	Yüksek 20	Yüksek 16	Orta 12	Orta 8	Düşük 4
	Orta 3	Yüksek 15	Orta 12	Orta 9	Düşük 6	Düşük 3
	Düşük 2	Orta 10	Orta 8	Düşük 6	Düşük 4	Düşük 2
	Çok Düşük 1	Düşük 5	Düşük 4	Düşük 3	Düşük 2	Düşük 1
	RİSK SKORU	EYLEM				
25, 20, 16, 15	KABUL EDİLEMEZ RİSK: Bu risklerle ilgili hemen çalışma yapılmalıdır.					
12, 10, 9, 8	DİKKATE DEĞER RİSK: Bu risklere mümkün olduğu kadar çabuk müdahale edilmelidir.					
6, 5, 4, 3, 2, 1	KABUL EDİLEBİLİR RİSK: Acil tedbir gerektirmeyebilir. Orta vadede çalışma yapılmalıdır.					

6. Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma

Doğu Anadolu Bölgesi'nin birbirine komşu illeri olan Ardahan, Kars, Iğdır ve Ağrı, coğrafi konumları ve benzer iklim özellikleri nedeniyle ortak turizm potansiyellerine sahip olup TRA-2 Bölgesi'nde yer almaktadır. Gerek lokasyon gerekse de turizm yönünden bu dört ilin her birinin kendine özgü güçlü ve zayıf yönleri; dolayısıyla farklı rekabet avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Ardahan, Türkiye'nin kuzeydoğu ucunda, Gürcistan sınırında yer almaktadır. Deniz seviyesinden yaklaşık 1900 metre yükseklikteki Ardahan'da kışlar oldukça sert geçmektedir. Ardahan, Kafkaslara açılan önemli bir geçiş noktasıdır. Kars, Ardahan'ın güneyinde yer alır ve Ermenistan ile sınır komşusudur. Ardahan gibi Kars da yüksek rakımlı (yaklaşık 1750 m) bir ilimizdir. Kars'ta da Ardahan'da olduğu gibi kışlar sert geçmektedir. Doğu Ekspresi'nin son durağı olması nedeniyle son yıllarda ilin popülerliği bir hayli artmıştır. Iğdır, TRA-2 Bölgesi'nin "mikro klima" özelliği gösteren tek ilidir. Iğdır'ın rakımı, diğer bölge illerine göre oldukça düşüktür (800-900 m). Iğdır, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Ermenistan ve İran'a komşudur. Bu durum stratejik bir konum kazandırır. Ağrı ise Kars ve Iğdır'ın güneyinde yer almaktadır. İran sınırında bulunan önemli bir il olup Türkiye'nin en yüksek dağı olan Ağrı Dağı'na ev sahipliği yapmaktadır. Rakımı ortalama 1650 m'dir.

Ardahan, Kars, Iğdır ve Ağrı illerini potansiyel turizm türleri ve rekabet analizi bakımından karşılaştırmalı olarak değerlendirmek gerekirse kış turizmi açısından Ardahan önemli avantajlarıyla ön plana çıkmaktadır. Çıldır Gölü üzerinde yapılan atlı kızak, buzda balıkçılık gibi benzersiz buz aktiviteleri ile öne çıkar. Yalnızçam Kayak Merkezi ise kış sporları potansiyeline sahiptir ancak Kars'taki Sarıkamış'a kıyasla daha az gelişmiştir. Ayrıca Ardahan, yayla turizmi, doğa turizmi, ekoturizm ve api turizm gibi turizm türleri açısından yüksek bir potansiyele sahiptir. Kars ili kış turizmi açısından Ardahan'a göre daha güçlü bir konumdadır. Kentte bulunan Sarıkamış Kayak Merkezi, kristal kar özelliğiyle Türkiye'nin en iyi kayak merkezlerinden biridir. Bu nedenle de kayak merkezi, kış turizminde bölgenin âdeta lokomotif konumundadır. Doğu Ekspresi ile gelen turistlerin önemli bir kısmı Sarıkamış'ı tercih etmektedir. Doğu Ekspresi, Kars'ın önemli bir rekabet üstünlüğüdür. Iğdır ilinin kış turizmi potansiyeli diğer illere göre düşüktür. Mikro klima özelliği nedeniyle kar örtüsü ve kış sporları imkânları sınırlıdır. Ağrı ise dağcılık ve kış tırmanışları potansiyeli bakımından önde gelen lokasyonlardandır. Ancak Ağrı, dağcılık bünyesinde kendine özgü riskler taşıdığı için genellikle profesyonel dağcılara hitap etmektedir. Ağrı, genel kış turizmi altyapısı bakımından ise sınırlı kapasitesi olan bir ilimizdir.

Kültür ve tarih turizmi açısından Ardahan, önemli bir tarihî ve kültürel mirasa sahiptir. İl, Şeytan Kalesi gibi tarihî kaleleri, Rus yapısı binaları ve Âşık Şenlik gibi kültürel mirasları barındırır. Ardahan'daki tarihî yapılar, Kars'taki Ani Harabeleri örneğinde olduğu gibi uluslararası düzeyde yeterince tanınmış değildir. Kars Ani Harabeleri, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır. Ayrıca Kars Kalesi, Kars Müzesi ve Rus mimarisine bezeli tarihî şehir dokusuyla Kars, bölgenin en güçlü kültür turizmi destinasyonu olarak değerlendirilebilir. Doğu Ekspresi ile gelen turistlerin başlıca uğrak noktası Kars'tır.

İğdır, Kervansaray kalıntıları ve tarihî İpek Yolu üzerindeki konumuyla kültürel bir geçmişe sahiptir ancak Kars'ın zenginliğiyle kıyaslandığında bu alanda daha mütevazı bir ildir. Koç heykelleri gibi yerel kültürel unsurlar barındırmasına rağmen sınırlı bir potansiyele sahiptir. Ağrı, kültür ve tarih turizmi açısından Kars ile rekabet edebilecek bir destinasyondur. UNESCO Geçici Miras Listesi'ndeki İshak Paşa Sarayı, bölgenin en önemli tarihî yapılarından birisi ve aynı zamanda bir cazibe merkezidir. Kentte ayrıca Doğubayazıt Kalesi ve diğer tarihî kalıntılar da bulunur.

Doğa turizmi açısından Ardahan, oldukça yüksek bir potansiyel barındırmaktadır. Çıldır Gölü'nde yazın kuş gözlemciliği ve tekne turları; kışın at kızıağı ve buzda balıkçılık aktiviteleri yapılmaktadır. Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü içerisinde yer alan Putka Gölü bir kuş cennetidir. Ardahan, sahip olduğu yaylalar ve Damal'daki Atatürk Silueti gibi eşsiz doğal çekiciliklere sahiptir. Ayrıca ilin önemli bir arıcılık potansiyeli vardır. Ekoturizm, api turizm ve yayla turizmi potansiyeli yüksektir. Damal, Kars, Allahuekber Dağları Millî Parkı gibi doğal güzelliklere sahip olsa da Çıldır Gölü'nün buz aktiviteleri veya Damal'daki Atatürk Silueti gibi "ikonik" bir doğal çekiciliği daha az barındırmaktadır. Bu bakımlardan doğa turizmi açısından Ardahan, Kars'a göre rekabet üstünlüğüne sahiptir demek yanlış olmaz. İğdır, Ağrı Dağı'nın eteklerinde yer alması nedeniyle dağcılık potansiyeli taşıyan bir ilimizdir. Ayrıca Gökkuşuğu Tepeleri gibi yeni keşfedilen doğal güzellikleri ve Tuz Mağaraları gibi kendine özgü jeolojik oluşumları vardır. Mikro klima özelliği, zengin tarım alanları ve meyve bahçeleri de ilde kırsal turizm için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ağrı ise Ağrı Dağı'na tırmanış, dağ turizmi ve ekoturizm için önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Doğubayazıt'ta bulunan Meteor Çukuru gibi doğal oluşumlar da oldukça ilgi çekicidir. Diyardin'deki termal kaynaklar da sağlık turizmi açısından önemlidir.

Gastronomi turizmi açısından Ardahan, kaz eti, kaşar peyniri, kaz mantısı ve bal gibi yöresel ürünleriyle bilinmektedir. Bu bakımdan Kars'la benzer nitelikler taşır. Kars ise benzer şekilde kaz eti, gravyer peyniri, bal ve kaz mantısı gibi özel lezzetleriyle güçlü bir gastronomi deneyimi sunmaktadır. Kars'ta yerel lezzetlerin sunulduğu restoran sayısı oldukça fazladır. Ardahan'da ise bu tür restoranların sayısının çok yetersiz olduğu söylenebilir. Kars'ta Doğu Ekspresi rotası sayesinde gastronomiye olan ilginin her geçen gün arttığını belirtmek de gerekir. İğdır, zengin meyve bahçeleri ve tarım ürünleriyle yöresel lezzetler sunabilir ancak önde gelen bir gastronomi kenti olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Ağrı ise bölgesel mutfaklara benzer lezzetler sunmakla birlikte Kars ve Ardahan'a göre daha sınırlı bir gastronomi kimliği taşımaktadır.

Genel olarak bakıldığında Kars, TRA-2 Bölgesi içerisinde en güçlü ve çeşitli turizm potansiyeline sahip il konumundadır. Kent özellikle Ani Harabeleri ve Sarıkamış Kayak Merkezi ile kültür ve kış turizminde öne çıkmaktadır. Doğu Ekspresi'nin getirdiği ivme ile tanıtım ve ziyaretçi sayısında önemli bir artış sağlanmıştır. Ardahan, Kars'a göre daha niş bir turizm anlayışına sahiptir. Bununla birlikte Kent Çıldır Gölü'nün buz aktiviteleri ve Damal'daki Atatürk Silueti gibi eşsiz çekicilikleriyle alternatif turizmde önemli bir potansiyel barındırır. Ardahan için özellikle kış turizmi ve doğa turizmi odaklı bir rekabet stratejisi izlenmesinin doğru bir strateji olacağı düşünülmektedir. Ağrı, İshak Paşa Sarayı ve Ağrı Dağı ile güçlü kültürel ve dağcılık turizmi potansiyeline sahiptir. Termal turizm de ilin önemli bir artısıdır. Ağrı, Kars ile kültürel miras, Ardahan ile doğa turizmi alanında rekabet edebilir. İğdır, diğer üç ile göre turizmde daha sınırlı bir potansiyele sahiptir. Ancak Ağrı Dağı'na olan yakınlığı, Gökkuşuğu Tepeleri, Tuz Mağaraları ve mikro klima özelliği gibi yeni keşfedilen ve geliştirilebilir özellikleri ile ilerleme kat edebilir. İğdır, daha çok tarım turizmi, ekoturizm ve macera turizmi gibi alanlara odaklanarak rekabetçi bir konum elde edebilir. TRA-2 Bölgesi'nin değerlendirilen dört ili arasında turizm rekabeti, genellikle her ilin kendi güçlü yönlerini vurgulaması ve bunları ön plana çıkarması üzerine kuruludur. Ancak ortak destinasyon pazarlaması ve iş birliği, bölgenin genel turizm pastasından daha fazla pay almasına yardımcı olabilir.

7. Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme

Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası'nda yer alan tüm başlıklar, sürdürülebilir turizm anlayışını kapsayan ilkeler ve uygulamalar ile uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. Turizmde sürdürülebilirlik anlayışı ile yerel ekonomiye katkı sağlayarak yerel halkın refahını artırmak, kültürel ve sosyal çeşitliliğin devamlılığını sağlamak, turizmin hem çevre hem toplum üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek, doğal ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak ve ziyaretçilerin yaşam kalitelerini artırmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda *Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda il turizminin gelişmesi için;

- a. Turizmin doğal çevre üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- b. Turizmin kültürel miras üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- c. Turizmin yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamı üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- d. Etkili sürdürülebilir bir turizm yönetimi geliştirmek, ilkeleri benimsenmektedir.

TRA-2 Bölgesi'nde yer alan Ardahan, birbirinden değerli doğal güzelliklere ve zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu nedenle il, turizm ile kalkınmada önemli bir potansiyel sunmaktadır. Ancak ekonomik kalkınma hedefi ve ideali, bu süreçte doğal çevre, kültürel miras ve toplum üzerinde potansiyel olumsuz etkileri olabilecek faktörleri göz ardı etmeyi gerektirmez. Günümüz dünyasının önemli paradigmalarından olan sürdürülebilir kalkınma, turizm alanında da önemini sürdürmektedir. Sürdürülebilir turizm, çevre ve toplum üzerindeki tüm maliyetleri en aza indirirken faydaları en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen, bütünsel bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, öncelikle Ardahan'ın doğal çevresiyle uyumlu bir turizm anlayışının benimsenmesinin önem arz ettiğini belirtmek gerekir. Turizmin doğal çevre ve toplum üzerindeki baskısını azaltmak, sürdürülebilirlik ilkesinin de temelini oluşturur. Bu, öncelikle ekosistemlerin hassasiyetini gözeterek turistik tesislerin ve aktivitelerin planlanmasıyla başlar. Ardahan, eşsiz gölleri, yaylaları ve biyoçeşitliliği ile şüphesiz Türkiye'nin en bakir coğrafyalarından biridir. Çıldır Gölü ve Aktaş Gölü gibi sulak alanların, Ardahan yaylalarının ve ormanlık alanların korunması, biyoçeşitliliğin devamlılığı için hayati öneme sahiptir. Bölgede atık yönetimi, su ve enerji tasarrufu gibi uygulamalar, turizm işletmelerinin çevresel ayak izini (karbon, su, azot ve malzeme ayak izleri) küçültmede kritik rol oynayacaktır. Ayrıca doğa temelli aktivitelerin (doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği, bisiklet turları vb.) çevreye duyarlı bir şekilde teşvik edilmesi, ziyaretçilerin doğayla bağlantı kurmasını sağlarken aynı zamanda onların farkındalıklarını da artırabilir. Ziyaretçilere ve Ardahanlılara kentin endemik bitki türlerini ve yaban hayatını koruma bilinci aşılanmalı, doğal yaşam alanlarına zarar verecek her türlü aktiviteden kaçınılmalıdır.

Bunun yanında kentin kültürel mirasının korunması ve değerlendirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Ardahan, tarihî kaleleri, yöresel mimarisi ve zengin halk kültürü ile önemli bir kültürel mirasa sahiptir. Turizmin kültürel miras üzerinde olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bir yandan kültürel miras alanlarının tanınırlığını ve finansmanı yönünde ilerleme kat edilirken diğer yandan aşırı ziyaretçi yükü, ticarileşme ve mekânın otantikliğini kaybetmesi gibi riskler ortaya çıkabilmektedir. Negatif etkileri azaltmak için ziyaretçi akışının düzenlenmesi, Ardahan Kalesi gibi tarihî alanlarda kapasite sınırlamaları getirilmesi ve ziyaretçilerin yerel gelenek ve göreneklere saygı göstermeye teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Kültürel mirasın korunması için elde edilen gelirlerin, yine bu mirasın bakımına ve restorasyonuna aktarılması, sürdürülebilir bir döngü oluşturulması açısından elzemdir. Ardahan'a özgü el sanatları (kilim işlemeciliği, heybe, hasır, keçe ve Damal bebeği vs.) yöresel müzik ve halk oyunları gibi kültürel unsurların ticarileşmeden korunarak otantik hâlleriyle deneyimlenmesi teşvik edilmelidir. Brundtland Raporu'nda da belirtildiği üzere sürdürülebilir kalkınmanın en temel unsurlarından birisi de halkın refah düzeyinin yükseltilmesidir. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizmin en önemli bileşenlerinden biri, yerel halkın turizmden doğrudan fayda sağlaması ve karar alma süreçlerine dâhil edilmesidir. Turizmin ekonomik faydalarının yerel topluluklara adil bir şekilde aktarılması ve

dağıtılması, tüketimde yerel ürünlerin ve hizmetlerin tercih edilmesi (Ardahan kaşarı, balı, kavılca buğdayı, Posof fasulyesi vb.), yerel istihdamın desteklenmesi yoluyla gerçekleştirilebilir. Konaklamaçılığın ve yöresel ev yemekleri yapan işletmelerin teşvik edilmesi, yerel ekonomiye doğrudan katkı sağlayabilir. Yerel halkın turizm planlaması ve yönetiminde söz sahibi olması, projelerin toplulukların ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmasını sağlayabilir. Mikro krediler ve eğitim programları ile yerel girişimciliğin desteklenmesi, turizmden elde edilen gelirlerin yerel ekonomiye daha fazla katkı sağlamasına yardımcı olabilir. Turistlerin yerel halkla etkileşimini teşvik eden, karşılıklı saygıya dayalı deneyimler yaratmak önemlidir. Tüm bu hedeflere ulaşmak için etkili bir sürdürülebilir turizm yönetimi şarttır. Bu, çok paydaşlı bir yaklaşımı gerektirir. Bu nedenle Ardahan Valiliği, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, yerel topluluklar, üniversite ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır. Kapsamlı politikalar ve düzenlemeler geliştirilmeli, bu politikaların uygulanması düzenli olarak denetlenmeli ve gelişmeler izlenmelidir. Ardahan için sürdürülebilir turizm standartlarının belirlenmesi ve bu standartlara uyan işletmelerin teşvik edilmesi, kentin turizm sektöründe bir dönüşümü tetikleyebilir. Teknolojinin, ziyaretçi akışını yönetme, çevresel izlemeyi geliştirme ve sürdürülebilirlik verilerini toplama konularında kullanılması, daha bilinçli kararlar alınmasına yardımcı olabilir. Bütün bu sayılanların hayata geçirilmesinde stratejik liderlik sıfatı bulunan Ardahan Valiliğine önemli bir sorumluluk düşmektedir.

Sonuç olarak sürdürülebilir turizm yaklaşımı, Ardahan için eşsiz doğal güzelliklerini, zengin kültürel mirası ve yerel halkın özgün yaşam tarzını gelecek nesillere aktarabilmeyi garanti altına almayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, sadece çevresel, tarihî ve kültürel korumayı değil, aynı zamanda yerel halkın refahını da merkeze alarak il turizminin gerçek potansiyelini ortaya çıkarılmasında da önemli bir rol oynayabilir.

8. Gastronomi Kaynaklarını Etkin Kullanma

Ardahan, doğal güzellikleri ve zengin kültürel mirasıyla olduğu kadar kendine özgü ve otantik gastronomi kaynakları ile de öne çıkan bir ilimizdir. Ardahan, zengin mutfak kültürü içerisinde özellikle Göle ilçesinde köklenen kaşar peyniri üretim geleneği ile öne çıkmaktadır. Yöreye özgü peynirleri, balı, kaz eti, kaz mantısı ve ürünleri ve yöresel yemekleri, Ardahan'ı bir gastronomi destinasyonu yapma potansiyeli taşımaktadır. Bu potansiyeli etkin bir şekilde kullanarak hem yerel ekonomiyi canlandırmak hem de Ardahan'ın kültürel kimliğini güçlendirmek mümkündür. Gastronomi turizmi, Ardahan için sadece bir ekonomik gelir kapısı değil, aynı zamanda yöresel ürünlerin korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması için de bir araçtır.

Türkiye'de kaşar peynirinin anavatanı olarak kabul edilen Ardahan, tarihsel olarak Kars'a bağlı olduğu dönemde bu ürünün yaygınlaşmasına öncülük etmiş, günümüzde ise "Kars kaşarı" olarak bilinen markanın kökenini oluşturmuştur. Bu bağlamda, Ardahan kaşar peyniri yalnızca yöresel bir lezzet değil, aynı zamanda ilin kültürel mirasının ve gastronomi turizmi potansiyelinin güçlü bir temsilcisi olarak değerlendirilmelidir.

Ardahan'ın gastronomi kaynaklarının etkin kullanımı, öncelikle yöresel ürünlerin kalitesini ve bilinirliğini artırmakla başlar. Ardahan balı, kavılca buğdayı, kaz eti, Hanak tel peyniri, Posof elması ve Posof fasulyesi gibi coğrafi işaretli ürünlerin sayısı artırılabilir. Ayrıca bu tescilli ürünlerin tanıtımı aktif olarak yapılmalıdır. Üreticilere yönelik eğitimler düzenlenerek hijyen standartları, üretim teknikleri ve pazarlama stratejileri konusunda destek verilmelidir. Yerel üreticilerin pazara erişimini kolaylaştırmak amacıyla kooperatifleşme teşvik edilmeli, doğrudan satış noktaları ve çevrim içi platformların sayısı ve etkinliği artırılmalıdır. Ayrıca Ardahan'a özgü sebzeler ve meyveler gibi daha az bilinen ürünler de keşfedilerek gastronomi menülerine dâhil edilmelidir.

Ardahan gastronomisinin turizmle entegrasyonu, lezzet duraklarının ve deneyimlerin oluşturulmasıyla mümkün olacaktır. Ardahan'a özgü yemeklerin sunulduğu otantik restoranlar, yöresel kahvaltı evleri ve kaz etinin farklı çeşitlerini sunan mekânlar desteklenmelidir. Ziyaretçilere, sadece yemek yeme değil, aynı zamanda gastronomik bir deneyim yaşama fırsatı sunulmalıdır. Örneğin, peynir yapım atölyeleri, bal hasadı etkinlikleri, kete yapım kursları veya kaz kesim ve pişirme ritüellerinin tanıtıldığı programlar düzenlenebilir. Bu tür etkinlikler, turistlerin yöreye daha derin bir bağ kurmasını sağlarken aynı zamanda yerel halkın bilgi ve becerilerini de sergileme imkânı sunar. Gastronomi festivalleri ve yemek yarışmaları düzenleyerek Ardahan'ın lezzetleri ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılmalı, dikkat çekici etkinliklerle turistlerin ilgisi çekilmelidir. Sosyal medya ve dijital platformlar aktif olarak kullanılarak Ardahan'ın gastronomik çekiciliği vurgulanmalıdır.

Gastronomi kaynaklarının etkin kullanımı, sürdürülebilirlik ilkeleriyle paralel olmalıdır. Bu, yerel tohumların korunması, geleneksel üretim yöntemlerinin desteklenmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi anlamına gelir. Kadınların ve gençlerin gastronomi sektöründe girişimci olarak yer alması teşvik edilmeli, onlara yönelik eğitim ve finansman destekleri sunulmalıdır. Yöresel mutfak kültürü, aile büyüklerinden genç nesillere aktarılmalı, unutulmaya yüz tutmuş yöresel tarifler ve pişirme teknikleri kayıt altına alınarak yaşatılmalıdır. Bu noktada Ardahan Üniversitesinden uzmanların katkıları kıymetli olacaktır. Ayrıca turistlerin yerel halkın evlerinde ağırlanabileceği "ev pansiyonculuğu" gibi modeller hem yerel kültürü tanıtmaya hem de ekonomik katkı sağlama açısından büyük potansiyel taşımaktadır.

Ardahan'ın gastronomi potansiyelini tam anlamıyla ortaya çıkarmak için etkin pazarlama ve iş birliği stratejileri de büyük önem taşımaktadır. Bölgedeki turizm paydaşları (halk, oteller, restoranlar, seyahat acenteleri, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları) bir araya gelerek ortak bir vizyon ve eylem planı oluşturmalıdır. Ulusal ve uluslararası gastronomi dernekleri ve şeflerle iş birliği yapılarak Ardahan lezzetlerinin menülerde yer alması sağlanabilir. Gastronomi turları düzenleyen seyahat acenteleriyle ortak tanıtım faaliyetleri yürütülebilir. Ardahan'ı ziyaret eden turistlere yönelik, yöresel ürünlerin satın alınabileceği özel mağazalar ve çarşılar oluşturulmalı, bu ürünlerin paketlemesi ve sunumu modern standartlara uygun hâle getirilmelidir. Kentte yöresel ürünlerin satışa sunulduğu yerler olmakla birlikte bu alanda standartların yükseltilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokuluna bağlı olan Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü ile tüm paydaşların etkin iş birliği sağlanmalıdır. Böylece Ardahan mutfağı üzerine araştırmalar yapılabileceği gibi yeni menüler de geliştirilebilir.

Sonuç olarak Ardahan'ın gastronomi zenginliği, doğru stratejilerle yönetildiğinde bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına önemli katkılar sağlayabilir. Yerel ürünlerin katma değerini artırmak, otantik deneyimler sunmak, yerel halkı sürece dâhil etmek ve güçlü pazarlama faaliyetleri yürütmek, Ardahan'ı Türkiye'nin önde gelen gastronomi duraklarından biri hâline getirecektir.

9. Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma

Doğal güzellikleri, tarihî dokusu ve kültürel zenginlikleri olan ancak turizm açısından henüz tam potansiyeline ulaşmamış Ardahan'da dijitalleşme ve akıllı turizm uygulamaları, ilin turizm potansiyelini canlandırmak ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirmek için büyük fırsatlar sunmaktadır. Bunun için turistik alanlarda kesintisiz Wi-Fi erişimi, yayla, göl, doğa yürüyüşü alanları gibi bölgelerde mobil iletişim altyapısı güçlendirilerek dijital altyapının güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Ardahan, tarih boyunca çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmış, stratejik bir bölgedir. Coğrafi konumu nedeniyle Kafkasya ile Anadolu arasında bir geçiş noktası olmuş ve bu sayede farklı uygarlıkların izlerini taşımaktadır. Tarihî kaynaklar ve arkeolojik bulgulara göre Ardahan ve çevresi, yaklaşık 10'dan fazla medeniyetin izlerini taşımaktadır. Şeytan Kalesi ve Ardahan Kalesi söz konusu medeniyetlere ait izlerdir. Şehrin tarihî izlerine ek olarak doğa rotaları, etkinlikler, restoranlar ve konaklama yerleri hakkında bilgi sunan, interaktif mobil bir uygulamanın geliştirilmesi, şehrin tarihî ve kültürel mekânlarını gezip AR gözlükleri veya telefonlar aracılığıyla geçmişe yolculuk yapılmasını sağlayabilir. Söz konusu uygulama, başta İngilizce olmak üzere birden fazla dil seçeneği sunmalı, Ardahan'ın deneyimsel alanları hakkında yönlendirici bilgiler içermelidir. Özellikle kışın ulaşımın zor olduğu dönemlerde 360° sanal turlar ile internet üzerinden Çıldır Gölü, Damal Atatürk Silüeti, Yalnızçam Kayak Merkezi, Posof Vadisi, Aktaş Gölü gibi turistik alanlar ile Ardahan tanıtılabilir. Ardahan'da dijitalleşme ve akıllı turizm uygulamaları ile turist sayısı artırılabilir, sezon dışı zamanlarda da turizm hareketliliği sağlanabilir, yerel ekonomi güçlendirilebilir, doğal ve kültürel miras daha etkin korunabilir.

10. Tematik Rotalar Geliştirme

Bal ve Api Turizm Tematik Rotası: Ardahan ve Artvin, Türkiye'nin en önemli yüksek rakım arıcılık bölgelerinden ikisidir. Her iki il de floristik zenginliği, organik tarım potansiyeli ve geleneksel üretim yöntemleriyle öne çıkmaktadır. Bu iki ili kapsayan bir "Bal ve Api Turizm Tematik Rotası" hem kırsal kalkınmaya hem de alternatif turizme büyük katkı sağlayabilmesi açısından önerilmektedir. Söz konusu rota güzergâhı, Ardahan'da Göle, Hanak ve Posof ilçelerini; Artvin'de Şavşat, Borçka ve Yusufeli ilçelerini kapsamaktadır. İlçelerin öne çıkan bal çeşitleri, Göle'de yayla balı, Hanak'ta dağ çiçek balı, Posof'ta kestane ve yaban meyvesi balı, Şavşat'ta karakovan balı, Borçka'da Macahel balı (Türkiye'nin ilk ve tek biyosfer rezervi Camili Havzası) ve Yusufeli'de çiçek ve yayla balı olmak üzere altı çeşittir. Planlanacak rotanın ziyaretçilere doğayla derin bir bağ kurma, geleneksel üretim süreçlerine doğrudan katılım ve doğal ürünlerin sağaltıcı gücünü keşfetme gibi bütüncül deneyim sunacağı düşünülmektedir.

Bisiklet Rotası: Ardahan, sahip olduğu yaylalar, göller, tarihî yapılar ve geniş doğal alanlarıyla bisiklet turizmi için elverişli bir coğrafyaya sahiptir. Bölgenin düşük trafik yoğunluğu, serin iklimi ve geniş düzlükleri, özellikle doğa ve deneyim odaklı bisiklet rotaları için önemli avantajlar sunmaktadır. Ardahan'da bisiklet turizmi için iki rota güzergâhı önerilmektedir. Birinci rota, Ardahan merkezden başlayarak Kura Nehri kıyısı boyunca ilerleyip tarihî Şeytan Kalesi üzerinden Çıldır Gölü'ne ulaşmaktadır. Bu güzergâhta Orta Çağ'dan kalma kale mimarisi, bozulmamış nehir ekosistemi ve göl çevresindeki geleneksel balıkçılık kültürü ön plana çıkmaktadır. İkinci rota ise Damal'dan başlayarak yayla yolları üzerinden Göle'ye uzanmaktadır. Rotanın Damal bölümünde her yıl yaz aylarında ortaya çıkan Atatürk Silüeti, güçlü bir tarihsel simge olarak dikkat çekerken yaylalarda sürdürülen geleneksel yaşam biçimi, kadın kooperatiflerinin el emeği ürünleri ve Göle'de üretilen meşhur gravyer peyniri ile bölgenin kırsal kültürü tanıtılır. Bu iki rota, Ardahan'ın hem doğal peyzajını hem de tarihî ve kültürel kimliğini pedal çevirerek keşfetmek isteyenler için zengin, çok katmanlı bir deneyim sunacaktır.

11. Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma

Ardahan, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan, tarih boyunca Urartular, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Osmanlılar gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, kadim bir şehirdir. Kafkaslara komşu konumuyla stratejik öneme sahip olan Ardahan, kalesiyle, yaylalarıyla ve göçebe kültürüyle öne çıkmaktadır. Ardahan, kent dokusu, coğrafi konumu ve iklimiyle şekillenmiş, sade, işlevsel ve

geleneksel unsurların bir arada bulunduğu bir yapı sergilemektedir. Kent, geniş düzlükler üzerine kurulmuş olup merkezde daha çok 20. yüzyıl mimarisine ait sade betonarme yapılar hâkimdir. Bu anlamda kentte yer alan turistik çekim merkezlerinin daha büyük cazibe merkezleri hâline getirilmesinde peyzaj ve rekreatif alan düzenlemeleri önem arz etmektedir. İlk olarak, Kura Nehri kıyısında oluşturulacak yeşil bantlar, bisiklet ve yürüyüş yolları, nehir kenarı oturma ve izleme alanlarıyla birlikte doğal su ekosistemine zarar vermeden düzenlenmeli ve bu alan, kent içi rekreatif çekim noktası hâline getirilmelidir. Nehir boyunca yapılacak düzenlemelerde yalnızca doğal malzeme kullanılarak ekolojik peyzaj anlayışı benimsenmeli, betonarme yapılardan kaçınılmalıdır. Tarihi Ardahan Kalesi çevresi, kentsel peyzaj açısından özel koruma altına alınmalı; buradaki çevre düzenlemeleri yalnızca silueti bozmayan taş zeminler, bilgilendirici panolar ve açık hava oturma alanları ile sınırlı tutulmalıdır. Kale çevresinde bireysel dinlenme, kitap okuma ve rehberli tarih yürüyüşleri gibi etkinliklere yer verilmelidir. Damal'daki Atatürk Silueti ve çevresindeki yaylalar, kırsal peyzajı koruyan ama kontrollü rekreasyona açılan alanlar olarak değerlendirilebilir. Buralarda sadece doğal yürüyüş rotaları, seyir terasları ve geçici ahşap dinlenme alanları düşünülmeli, kalıcı altyapı yatırımlarıyla doğal yapı tahrip edilmemelidir. Şehir merkezinde otopark sorunu bulunmaktadır. Turistik noktaların ziyareti için yeni otopark alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal yaşam kalitesine olumlu katkı sağlaması açısından şehir merkezinde serbestçe dolaşan sokak hayvanları için barınakların yapılması, çevre kirliliğinin en aza indirilmesi için çöp kutularının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

12. Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma

Ardahan'da turizmi geliştirmek için bölgenin doğal güzellikleri, kültürel değerleri ve yerel yaşam tarzı bir arada değerlendirilmelidir. İlk olarak, yaylacılık ve göçebe yaşam gibi bölgeye özgü yaşam biçimleri, turistlerin aktif olarak katılabileceği deneyimlere dönüştürülmelidir. Örneğin, turistler yaylalarda konaklayabilir, hayvan otlatma ve süt sağma gibi geleneksel faaliyetlere katılabilir. Böylece sadece izlemek yerine, yerel yaşamı doğrudan deneyimleme imkânı elde edebilirler. Ardahan'ın dört mevsim sunduğu doğal imkânlar da turizm programlarına eklenmelidir. Kışın Çıldır Gölü'nde atlı kızak ve buzda balık avı gibi etkinlikler düzenlenirken yaz aylarında trekking, doğa yürüyüşü ve kampçılık gibi aktiviteler yapılabilir. Bu sayede turistlerin her mevsim farklı deneyimler yaşayabilmesine imkân tanınabilir. Ek olarak Ardahan'ın ünlü Göle kaşarı ve balı gibi yerel lezzetler, üretim aşamasından tüketim aşamasına kadar turistlere tanıtılmalıdır. Kültürel miras unsurları da deneyimsel turizm için değerlendirilmeli; âşık edebiyatı, halk dansları, yerel el sanatları ve sözlü kültür gibi öğeler, atölye çalışmaları, gösteriler gibi etkileşimli etkinliklerle ziyaretçilere sunulmalıdır. Bu tür uygulamalar, kültürel sürdürülebilirlik açısından kritik bir rol oynamaktadır.

13. Nitelikli Hediye Eşya Envanterini Geliştirme

Ardahan, kültür varlıkları açısından zengin ve çeşitlilik gösteren bir şehirdir. Bölge, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması nedeniyle farklı kültürel katmanları bünyesinde barındırmakta ancak kültür varlıklarını yeterince tanıtamamaktadır. Bu bağlamda hediye eşya tasarımlarına ve bu ürünlerin satışının yapılabilmesi, nitelikli hediye eşya satış noktalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ardahan'ın geleneksel el sanatları, yöresel kıyafet desenleri, halk oyunları ve yerel semboller gibi kültürel unsurlar hediye eşyalarda özgün motifler olarak değerlendirilmelidir. Bölgedeki doğal ve organik malzemeler (örneğin yöresel ahşap, taş, keçe, yün) kullanılmalı ve geleneksel el işçiliği teknikleri ürünlere yansıtılmalıdır. Taş ve ahşap işçiliğiyle yapılmış el yapımı süs eşyaları, küçük heykeller ve takılar da satış noktasının kültürel zenginliğini artırması hususunda önemlidir. Kafkas

motifleriyle bezeli takılar, bilezikler ve kolyeler ise bölgenin tarihsel kültürünü simgeleyen, önemli ürünler arasında bulunmalıdır. Böylece hem sürdürülebilirlik sağlanacak hem de ürünlerin kalite ve özgünlüğü artacaktır.

14. Akçakale ve Dedeşen Kazılarını Başlatma

Akçakale Ören Yeri, Ardahan'ın Çıldır ilçesine bağlı Çıldır Gölü'nün ortasında bir adadır. Ören yerinde Tunç ve Demir Çağ'ına kadar uzanan kalıntılara rastlamak mümkündür. Bunlar arasında kurgan (mezar), kromlek (çevrek taş), kale, taş dam (dolmen benzeri yapı), menhirler, yazılı Urartu taşları gibi çok eski kalıntılar yer almaktadır. Dedeşen Arkeolojik Alanı da Ardahan'ın Göle ilçesinde yer alan, tarihi Orta Çağ'a dayanan arkeolojik alanlardan birisidir. Dedeşen Arkeolojik Alanı, Dedeşen höyüğü ile kalesi ve İki Kilise gibi önemli eski kalıntılara sahiptir. Söz konusu arkeolojik alanlara dair kazı çalışmalarının yeniden desteklenmesi gerektiği ve alan içerisinde düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Kazı çalışmalarının hayata geçirilmesi ile birlikte kazılarda ziyaretçi deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla deneyimsel kazı alanlarının ziyarete açılması önerilmektedir.

15. Yalnızçam Kayak Tesislerini Dönüştürme ve Turizme Kazandırma

Yüksek rakımı ve iklim koşulları nedeniyle Ardahan, ülkemizin ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin kış turizmi potansiyeli en yüksek şehirlerinden biri konumundadır. Özellikle Yalnızçam Kayak Merkezi, sunduğu yüksek kar kalitesiyle dikkat çekmekte ve bölgenin bu alandaki potansiyelini gözler önüne sermektedir. Ancak mevcut potansiyelin yeterince değerlendirilemediği ortadadır. Bu çerçevede, kentin bu doğal avantajını en iyi şekilde değerlendirmek adına atılması gereken adımlar bulunmaktadır:

Yalnızçam Kayak Tesisleri'nin tam kapasiteyle hizmet verebilmesi için gerekli çalışmaların hızla başlatılması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmalar hem mevcut eksikliklerin giderilmesini hem de yeni yatırımların önünü açarak tesisin modernizasyonunu sağlamaya yönelik olmalıdır. İl Özel İdaresine ait tesislerin yanı sıra telesiyej ve diğer yatırım alanlarındaki eksikliklerin giderilmesi, kayak severler için daha konforlu ve güvenli bir deneyim sunulmasını sağlayacaktır.

Küresel ısınmanın etkileri göz önüne alındığında, Ardahan gibi yüksek rakımlı bir bölgede yer alan kayak merkezlerinde dahi suni karlama altyapısının oluşturulması kritik bir ihtiyaç olarak belirmektedir. Suni karlamanın yapıldığı merkezlerden birisi Erzurum'daki Palandöken Kayak Merkezi'dir. Suni karlama sayesinde, kar yağışının yetersiz olduğu dönemlerde bile kayak sezonunun devamlılığı sağlanarak merkezin sürdürülebilirliği güvence altına alınabilir. Tüm bu fiziksel iyileştirmelerin yanı sıra Ardahan'ın kayak turizmi potansiyelinin etkin bir şekilde tanıtılması da gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası platformlarda yapılacak reklam ve pazarlama faaliyetleri, Ardahan'ı kış destinasyonu olarak öne çıkaracak ve daha fazla turistini ilgisini çekecektir. Bu adımlarla Ardahan, Türkiye'nin önemli kayak merkezlerinden biri olma yolunda emin adımlarla ilerleyebilir.

Bir kış turizmi destinasyonunun öne çıkması için otel mimarisi hayati bir rol oynamaktadır. Sıradan yapılar yerine bölgenin doğasıyla uyumlu, estetik ve ilgi çekici tasarımlara ihtiyaç vardır. Örneğin Alplerdeki modern ve minimalist Chalet tarzı oteller ya da İskandinavya'daki cam iglolar gibi örnekler konaklamayı eşsiz bir deneyime dönüştürmektedir. Ardahan'da da bu ve benzeri otel mimarisinin gündeme alınması stratejik bir hamle olabilir. Böylece farklı mimariye sahip oteller sosyal medyada büyük etki yaratabilir. Bu da destinasyon bilinirliğini artırmada kritik bir öneme sahiptir.

16. Şehir Merkezinde Yerel Gastronominin Deneysel Olarak Sunulabileceği Bir Deneyim Atölyesi Yapma

Son yıllarda giderek önem kazanan deneyim temelli turizm anlayışı çerçevesinde gastronomi, yalnızca tüketilen bir unsur olmaktan çıkmakta; kültürel kimliğin bir parçası olarak ziyaretçilere aktarılabilir bir deneyim alanı hâline gelmektedir. Bu bağlamda Ardahan, zengin etnik ve kültürel çeşitliliğiyle Kafkasya ve Doğu Anadolu mutfak geleneklerinin kesişim noktasında yer almakta ve özgün yemek kültürüyle önemli bir potansiyele sahiptir. Yöreye özgü kaz eti, evelik çorbası, kete, tel helva gibi geleneksel yemeklerin üretim süreçlerinin katılımcılarla birlikte deneyimlendiği bir gastronomi atölyesi kurulması, turizm açısından çok boyutlu kazanımlar sağlayabilecek nitelikte bir girişim olacaktır. Böylece turizmin yalnızca görsel ve tarihsel bir gezi olmaktan çıkıp dokunma, tatma, öğrenme ve üretme gibi çok duyulu bir deneyime dönüşeceği düşünülmektedir. Atölye, otantik deneyim arayışında olan bireyleri hedefleyerek hem kültür turizmini hem de kırsal ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını destekleyecek nitelikte olması, atölyenin yerel halkla iş birliği içerisinde planlanması, kadın kooperatifleri ve küçük üreticilerin sürece aktif katılımı yoluyla bölge ekonomisine doğrudan katkı sunması açısından önemlidir. Böylelikle hem gastronomik mirasın korunmasına hem de turizmin çeşitlendirilmesine hizmet edecek; böylece bölgenin rekabet gücünü artıran, özgünlüğe dayalı ve katma değer yaratan bir turizm stratejisi olarak değerlendirilebilecektir.

17. Gece Rekreasyonu İçin Kafkas ve Âşık Atışmalarından Oluşan Standart Performans Grubu Oluşturma

Ardahan’da gece rekreasyonu kapsamında gerçekleştirilebilecek “Kafkas ve Âşık Atışmaları Gecesi” adlı kültürel bir performans grubunun oluşturulması hem yerel kültürün yaşatılması hem de turizmin canlandırılması açısından son derece değerli bir proje olacaktır. Bu etkinlik, akşam saatlerinde Ardahan’ı ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere yönelik bölgenin zengin kültürel mirasını sahneleyen bir gösteri sunma açısından önem arz etmektedir. Gösteri, iki ana bölümden oluşacak şekilde düşünülebilir. İlki, geleneksel Kafkas halk danslarının müzik ve kostümlerle sahneye taşındığı, dinamik bir dans gösterisi; ikincisi ise bölgenin usta âşıkları tarafından canlı bağlama eşliğinde gerçekleştirilecek sözlü atışmalar, hikâyeler ve doğaçlama şüirlerle bezeli eğlenceli bir bölüm olabilmektedir. Bu gösteri hem kültür turizmine katkı sağlayacak hem de Ardahan’da akşam saatlerinde yaşanan rekreatif boşluğu dolduracaktır. Böyle bir etkinlik, özellikle kış aylarında kayak turizmi veya doğa turizmiyle gelen ziyaretçilere kapalı mekânlarda sunulabileceği gibi yaz aylarında da açık hava sahneleri veya tarihî mekânlarda düzenlenerek dört mevsim sürdürülebilir hâle getirilebilir. Aynı zamanda, bu tür gösteriler yerel ekonomiye katkı sağlayacak, gençler için sahne alma ve istihdam fırsatları yaratacaktır. Biletli sistemle sürdürülebilir hâle getirilebilecek olan bu etkinlik, belediye ve kültür müdürlüklerinin desteğiyle hem şehir imajını güçlendirecek hem de gelen turistlerin geceyi şehirde geçirme süresini uzatacaktır. Kafkas danslarının görsel etkileyciliği ile âşık atışmalarının sözlü mizahını birleştiren bu gösteri, Ardahan’ın kimliğine uygun, özgün ve turizm açısından cazip bir gece rekreasyonu örneği olacaktır.

18. Ardahan Kalesi’ni Dönüştürme ve Turizme Kazandırma

Ardahan Kalesi, tarih boyunca farklı medeniyetlere (Gürcüler, Selçuklular, Osmanlılar) ev sahipliği yapmış, önemli bir kültürel mirasımızdır. Prehistorik Dönem’e (İlk Tunç Çağı) uzanan yerleşim izlerine rastlanan Ardahan Kalesi, yapılacak tadilat ve revizyonlarla bir cazibe merkezi hâline dönüştürülebilir. Kalenin içini, ev sahipliği yaptığı medeniyetlerin konseptleri ile donatmak faydalı bir strateji olabilir. Özellikle Orta Asya Türk tarihi, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi konseptlerinin kullanılabilmesini belirtmek gerekir. Böylelikle ziyaretçilere çok daha kapsamlı,

çarpıcı ve etkileyici bir deneyim sunabilir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, Ardahan'ı kültürel turizmde öne çıkaracak, stratejik bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Kale içerisindeki sergilemelerin, Orta Asya Türk tarihinden izler taşıyan görsellerle artırılması, Türk tarihinin kültürel derinliklerine dair önemli bilgiler sunacaktır. Bu görseller, ziyaretçilerin tarih sahnesindeki yolculuğunu zenginleştirecek ve geçmişle bağ kurmalarını sağlayacaktır. Osmanlı Padişah Çadırı, Cumhuriyet Çadırı ve Orhun Yazıtları gibi Türk Dünyası'nın meşhur yazıtlarının replikalarının kale içine yerleştirilmesi, bu tarihî atmosferi somutlaştıracak ve canlandıracaktır. Orhun Yazıtları'nın replikaları, kadim Türk medeniyetinin kültürel ve edebî mirasını da gözler önüne serecektir.

Bu tür düzenlemeler, sadece tarihî birikimi sergilemekle kalmayacak, aynı zamanda eğitici bir rol de üstlenecektir. Bu suretle, ziyaretçiler, görsel ve mekânsal unsurlar aracılığıyla tarihin farklı dönemlerini yaşayarak öğrenebilirler. Bu proje, Ardahan Kalesi'ni sadece bir yapı olmaktan çıkarıp canlı bir tarih müzesine dönüştürecektir. Aynı zamanda, Ardahan'ın kültürel turizmdeki çekiciliğini artırarak hem yerel ekonomiye katkı sağlayacak hem de gelecek nesillere aktarılacak değerli bir mirasın korunmasına yardımcı olacaktır.

19. Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ni Açma

Ardahan'da henüz bir Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nin bulunmaması, bölgenin zengin tarihî geçmişine ve kültürel çeşitliliğine rağmen önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Bu alanda bir müze kurulması, yalnızca geçmişe ait kalıntıların sergilenmesi değil, aynı zamanda bölgenin kimliğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından hayati bir rol oynayacaktır. Ardahan, tarih boyunca Urartulardan Osmanlı'ya kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış; Kura-Aras kültüründen günümüze uzanan arkeolojik ve etnografik mirasa sahiptir. Ancak bu zenginlikler ya başka illerdeki müzelerde sergilenmekte ya da korunamadan kaybolmaktadır. Bu nedenle, Ardahan'da kurulacak bir Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, bölgeye ait taşınabilir kültür varlıklarının yerinde sergilenmesini sağlayarak hem bilimsel araştırmalar hem de kültürel eğitim açısından önemli bir merkez işlevi görecektir. Turizm açısından bakıldığında ise böyle bir müze, Ardahan'a gelen ziyaretçiler için cazibe merkezi oluşturacaktır. Özellikle doğa, kış ve sınır turizmi gibi potansiyelleri bulunan Ardahan'da kültür turizmi yeterince gelişmemiştir. Müze, bu boşluğu doldurarak dört mevsim ziyaret edilebilecek bir turistik durak yaratacaktır. Ayrıca yerli turistlerin yanı sıra Gürcistan sınırına yakın konumu sayesinde yabancı turistlerin ilgisini çekme potansiyeli de oldukça yüksektir. Müzede sergilenecek geleneksel kıyafetler, el sanatları, günlük yaşam objeleri ve arkeolojik buluntular, Ardahan'ın çok kültürlü yapısını yansıtacak ve ziyaretçilere özgün bir deneyim sunacaktır. Müze aynı zamanda eğitim programları, geçici sergiler, atölye çalışmaları ve kültürel etkinliklerle halkın katılımını teşvik edebilir, özellikle öğrenciler için önemli bir öğrenme ve farkındalık alanı hâline gelebilir. Yerel ekonomiye katkı açısından değerlendirildiğinde, müze çevresinde gelişecek kafeler, hediyelik eşya dükkânları, rehberlik hizmetleri ve küçük girişimler ile istihdam artışı sağlanabilir. Ayrıca müze, kültürel tanıtım filmleri, sergi katalogları ve dijital arşivlerle Ardahan'ın ulusal ve uluslararası alanda tanıtımını güçlendirecektir.

20. Çıldır Gölü'nün Turizm Potansiyelini Yükseltme

Ardahan sınırlarında yer alan ve doğal güzellikleriyle öne çıkan Çıldır Gölü'nün turizm potansiyelini yükseltmek için çeşitli adımlar atılabilir. Bu adımların başında, göl kıyılarına iskele kurulması gelmektedir. Kurulan iskele ziyaretçilere daha iyi bir deneyim sunacak organizasyonların yapılmasına imkân tanıyabilir. Böylelikle, göl üzerinde düzenlenecek gezi teknelerinin suya

indirilmesi kolaylaşabilir. Bu tekneler, özellikle Çıldır Belediyesine ait tesislerinin bulunduğu bölgeden hareket ederek misafirlere gölün eşsiz manzaralarını keşfetme imkânı sunabilir.

Göl çevresinin görsel çekiciliğini artırmak amacıyla gece ışıklandırması projesinin hayata geçirilmesi faydalı olabilir. Bu ışıklandırmalar, akşam saatlerinde Çıldır Gölü'ne farklı bir atmosfer kazandıracak, fotoğraf çekmek isteyenler için harika kareler sunacak ve bölgenin cazibesini artıracaktır. Tüm bu çalışmalarla Çıldır Gölü hem yerli hem de yabancı turistler için daha cazip bir destinasyon hâline gelebilir. Bütün bunların yapılabilmesi için gölün sit alanı olmasından kaynaklanan hukuki ve idari girişimlerin ivedilikle tamamlanması önem arz etmektedir.

21. Arı Turizm ile İlgili Potansiyeli Harekete Geçirme

Ardahan, zengin bitki örtüsü ve bozulmamış doğasıyla arıcılık için eşsiz bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli değerlendirerek arı turizm alanında yapılacak çalışmalar hem bölge ekonomisine katkı sağlayacak hem de sürdürülebilir bir turizm anlayışını destekleyecektir. Arı turizmi, ziyaretçilere arıcılık faaliyetlerini deneyimleme, arı ürünleri hakkında bilgi edinme ve doğayla iç içe vakit geçirme imkânı sunan, yenilikçi bir turizm konseptidir.

Ardahan'da bu alanda yapılabilecek çalışmaların başında arı çiftliklerinin turizme açılması gelmektedir. Bunun için mevcut arıcılık işletmeleri, ziyaretçilere güvenli ve bilgilendirici bir ortam sunacak şekilde düzenlenebilir. Bu çiftliklerde, arı kovanlarının tanıtımı, bal hasadı süreçlerinin gösterimi ve arı ürünleri tadımları gibi etkinlikler düzenlenebilir. Ziyaretçilere, özel koruyucu ekipmanlarla arı kovanlarına yaklaşma ve arıların yaşam döngüsünü yakından gözlemleme fırsatı sunulması, deneyimi daha ilgi çekici hâle getirecektir.

Bir diğer önemli adım ise eğitim ve atölye çalışmalarının düzenlenmesidir. Arıcılığa ilgi duyan yerli ve yabancı turistler için kısa süreli arıcılık eğitimleri, bal yapımı atölyeleri veya arı ürünlerinden elde edilen sabun, mum gibi ürünlerin yapımı üzerine interaktif çalışmalar organize edilebilir. Bu tür etkinlikler hem bilgilendirici hem de eğlenceli bir öğrenme deneyimi sunarak turistlerin Ardahan'da daha uzun süre kalmasını teşvik edebilecektir.

Ayrıca konaklama ve yeme-içme entegrasyonu arı turizminin başarısı için kritik öneme sahiptir. Arı çiftliklerine yakın butik oteller, pansiyonlar veya geleneksel Ardahan evleri arı temalı dekorasyonlarla düzenlenebilir. Restoran ve kafelerde, Ardahan balı ve diğer arı ürünleriyle hazırlanan yöresel lezzetler sunularak ziyaretçilere otantik bir gastronomi deneyimi yaşatılabilir. Arı ürünleri satış noktaları oluşturularak turistlerin kaliteli Ardahan balı, polen, propolis gibi ürünleri doğrudan üreticiden temin etmesi sağlanabilir. Mevcut Arı Müzesi bu çerçevede geliştirilebilir ve dönüştürülebilir. Son olarak arı turizmi rotaları ve parkurları oluşturularak, ziyaretçilerin doğal güzellikler içinde yürüyüş yaparken arıların ekosistemdeki rolünü keşfetmeleri teşvik edilebilir. Bu çalışmalarla Ardahan, arı turizminde önemli bir destinasyon hâline gelebilir.

22. Göle'deki Kaşar Üretimini Tanıtma ve Potansiyelini Geliştirme

Ardahan, özellikle Göle kaşar peyniri ile özdeşleşmiş, eşsiz bir lezzet ve kültürel mirasın taşıyıcısıdır. Bu değerli ürünün potansiyelini tam anlamıyla ortaya çıkarmak ve daha geniş kitlelere tanıtmak için kapsamlı çalışmalar yürütülmelidir. Öncelikle, Göle kaşarının Ardahan'a özgü bir değer olduğu ve asıl itibarıyla Göle'nin ürünü olduğuna dair tanıtım faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Bu, ürünün coğrafi işaretini ve özgünlüğünü vurgulayarak marka değerini güçlendirecektir.

Valiliğin stratejik liderlik rolüyle kaşar peyniri üretiminde çeşitliliğin artırılması yönünde önemli adımlar atılabilir. Dünya üzerinde peynir türleri ile ön plana çıkan Parma (İtalya), Emmental ve

Gruyeres (İsviçre), Gouda (Hollanda) ve Normandiya (Fransa) gibi kent ya da bölgeler belirli peynir türlerini icat etmekle kalmamış, bu peynirlerin çeşitliliğini de artırmışlardır. Ardahan'da da geleneksel kaşarın yanı sıra farklı olgunlaştırma sürelerine sahip kaşarlar, isli kaşar, baharatlı kaşar peyniri veya otlu kaşar gibi yöresel lezzetlerle harmanlanmış yeni çeşitler geliştirilebilir. Bu çeşitlerin bilimsel yöntemler kullanılarak geliştirilmesi kenti ulusal ve uluslararası alanda saygın bir konuma taşıyabilir. Böylelikle hem tüketicilere daha geniş bir ürün yelpazesi sunulacak hem de Ardahan kaşarının pazardaki rekabet gücü artacaktır. Üreticilere yönelik eğitimler ve AR-GE çalışmalarıyla bu çeşitliliğin desteklenmesi elzemdir.

Bu kapsamda Göle'de bir Kaşar Peyniri Müzesi'nin ziyaretçilere açılması büyük bir tanıtım fırsatı sunacaktır. Müze, kaşar peynirinin üretim sürecini, tarihini ve yöresel önemini interaktif bir şekilde anlatarak ziyaretçilere eşsiz bir deneyim yaşatabilir. Müze bünyesinde veya yakınında kurulacak doğrudan satış noktaları, turistlerin Göle kaşar peynirini ve diğer yöresel ürünleri kolayca satın alabilmelerini sağlayacaktır. Bu sayede hem bölge ekonomisine katkı sağlanacak hem de Ardahan'ın gastronomi turizmindeki yeri güçlendirilecektir.

23. Çıldır Gölü Kenarında Sahil Düzenlemesi Yapma

Çıldır Gölü kenarında sahil düzenlemesi yapılması, Ardahan'ın hem doğal güzelliklerini hem de kültürel değerlerini turizmle bütünleştiren, önemli bir kalkınma adımı olacaktır. Türkiye'nin donan ve üzerinde atlı kızakla gezilebilen ender göllerinden biri olan Çıldır Gölü, dört mevsim farklı turizm olanakları sunan, eşsiz bir doğal varlıktır. Ancak bu büyük potansiyele rağmen göl çevresinde altyapı eksikliği, sosyal donatı yetersizliği ve düzenli bir planlama olmaması, bölgeye gelen ziyaretçilerin deneyimini sınırlamakta ve turizm gelirlerinin sürekliliğini engellemektedir. Bu nedenle, göl kenarında yapılacak kapsamlı bir sahil düzenlemesi hem çevre estetiğini güçlendirecek hem de bölgeyi cazibe merkezi hâline getirecektir. Planlanacak sahil düzenlemesi kapsamında yürüyüş ve bisiklet yolları, seyir terasları, göl manzaralı kafeteryalar, dinlenme alanları, doğal malzemelerle inşa edilmiş oturma grupları gibi hem işlevsel hem de estetik yapılar yer alabilir. Bu alanlar gelen ziyaretçilere gölün doğal manzarasını deneyimleme fırsatı sunarken aynı zamanda yerel halkın da sosyal yaşamını canlandıracaktır. Ayrıca yöresel mimariyle uyumlu, küçük satış stantları kurularak Ardahan'a özgü el sanatlarının, balık ürünlerinin, organik yiyeceklerin ve hediyeelik eşyaların sunulabileceği yerel üretici pazarları oluşturulabilir. Bu sayede bölge kadınları, zanaatkarlar ve üreticiler için de ekonomik katkı sağlanmış olur. Sahil düzenlemesinin bir diğer önemli boyutu ise kültürel kimliğin sahaya yansıtılmasıdır. Çıldır Gölü'nün çevresi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış; göçebe yaşam tarzı, âşık geleneği ve Kafkas kültürü ile yoğrulmuş bir coğrafyadır. Bu kültürel dokunun görünür kılınması adına sahil şeridinde küçük açık hava amfileri, hikâye anlatım alanları, yerel müzik dinletileri veya Kafkas dans gösterileri için sahneler oluşturulabilir. Böylece ziyaretçiler yalnızca doğal güzelliği değil, aynı zamanda bölgenin zengin kültürünü de deneyimleme fırsatı bulurlar. Ayrıca gölün efsaneleri, halk hikâyeleri ve yöreye ait gelenekler, bilgilendirme panoları, dijital rehberler ya da artırılmış gerçeklik uygulamalarıyla tanıtılarak turistik deneyim daha çok derinleştirilebilir. Turizm açısından bakıldığında, sahil düzenlemesi sayesinde Çıldır Gölü yalnızca günübirlik ziyaret edilen bir yer olmaktan çıkarak konaklamalı ve etkinlik bazlı turizmin merkezi hâline gelebilir. Yaz aylarında doğa yürüyüşleri, kuş gözlemciliği, balık tutma; kış aylarında ise atlı kızak, buz üstünde yürüyüş gibi mevsimsel etkinliklerle bütünleşen bu alan, Ardahan'ın yıl boyunca ziyaret edilebilecek bir destinasyon olarak konumlanmasına katkı sağlayacak, Ardahan'ın tanıtımında kullanılacak prestijli bir simge hâline gelecektir.

24. Iğdır-Kars ve Ardahan İş Birliğiyle Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Macera Rekreasyonları Geliştirme

Iğdır, Kars ve Ardahan illerinin doğal ve kültürel miraslarını bir araya getirerek ulusal ve uluslararası düzeyde macera rekreasyonu temelli bir turizm iş birliğinin geliştirmesi, bölgenin kalkınması açısından stratejik öneme sahiptir. Bu üç komşu il, coğrafi çeşitlilikleri sayesinde doğa temelli ve adrenalin odaklı pek çok rekreatif etkinliğe uygun ortamlar sunmaktadır. Iğdır'ın Aras Vadisi ve Tuzluca dağları, Kars'ın Sarıkamış ormanları ve Ani Harabeleri, Ardahan'ın yüksek yaylaları, Çıldır Gölü ve Posof Vadisi gibi alanlar, doğa yürüyüşleri, dağcılık, kampçılık, kar üstü sporlar, zipline, yamaç paraşütü, atlı safari, bisiklet rotaları, kanyon geçişleri ve rafting gibi macera turizmine konu olabilecek, çeşitli aktiviteler için eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Bu üç ilin iş birliği içerisinde hareket etmesiyle oluşturulacak Doğu Anadolu Macera Parkuru gibi bir marka projesi, bölgenin sürdürülebilir turizm potansiyelini artırabilir. Ortak tanıtım kampanyaları, bütünleşik rotalar, GPS destekli haritalar, macera kampları ve festival organizasyonları sayesinde bölge, sadece yerli turistlerin değil, uluslararası doğa ve ekstrem spor tutkunlarının da ilgisini çekecek bir destinasyona dönüşebilir. Örneğin, Iğdır'da Aras Kuş Cenneti'nde foto-safari ile başlayan bir tur, Kars Sarıkamış'ta kar yürüyüşü ve kayakla devam edebilir, Ardahan'da ise Çıldır Gölü üzerinde buz balıkçılığı ve atlı kızak deneyimiyle tamamlanabilir. Bu gibi rotalar, doğayı koruyarak, kültürel değerleri öne çıkararak ve macera tutkusunu güvenli bir ortamda karşılayarak rekreasyon ve turizmi bütünleştiren örnekler oluşturacaktır.

Ayrıca bölgede gerçekleştirilecek uluslararası düzeyde dağ maratonları, kar festivalleri, bisiklet turları veya çok etaplı doğa sporları yarışmaları ile bölgenin tanıtımı küresel ölçekte yapılabilir. Özellikle Avrupa'dan, Orta Asya'dan ve Kafkas ülkelerinden doğa ve kültür turizmine ilgi duyan turistlerin bölgeye çekilmesi mümkündür. Gürcistan ve Nahçıvan sınır kapıları dikkate alınarak planlanacak sınır ötesi rotalar, turizmde uluslararası geçişi destekleyen, stratejik bir unsur hâline gelebilir. Böyle bir projenin başarısı için ise yerel yönetimler, valilikler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve turizm sektör temsilcilerinin koordinasyon içinde çalışması gereklidir. Aynı zamanda altyapı yatırımları (konaklama, ulaşım, yönlendirme tabelaları, güvenlik sistemleri), yerel halkın eğitimi ve katılımı, ekoturizm ilke ve kurallarına uygun bir planlama yaklaşımı da hayati önem taşımaktadır. Gençler için istihdam yaratabilecek bu projeler, kırsal kalkınmayı desteklerken bölgenin göç veren değil, çekim merkezi hâline gelen bir profil kazanmasını sağlayacaktır.

25. Şeytan Kalesi'nin Dönüşümünü Gerçekleştirme ve Korku Temalı Bir Yapı Hâline Getirme

Ardahan'ın Çıldır ilçesinde bulunan ve efsaneleriyle adından söz ettiren Şeytan Kalesi, önemli bir turizm potansiyeli barındırmaktadır. Bu potansiyeli tam anlamıyla ortaya çıkarmak için kapsamlı bir dönüşüm sürecine girilmesi gerekmektedir. Öncelikle kalenin hem fiziksel yapısının hem de ziyaretçi deneyimini oluşturan bazı unsurların baştan aşağı oluşturulması ve yenilenmesi gerekmektedir.

Burada ilk yapılabileceklerden birisi, Şeytan Kalesi'nin iç ve dış mekân düzenlemeleri ile çevre düzenlemesinin yapılmasıdır. Bu düzenlemeler, kalenin tarihî dokusunu koruyarak ziyaretçiler için daha güvenli ve estetik bir ortam sunacak şekilde düşünülmelidir. Kaleye ulaşımı kolaylaştırmak adına ulaşım yolları düzenlenmeli ve gerekli onarımlar yapılmalıdır. Ziyaretçi konforunu artırıcı unsurlar da unutulmamalıdır. Örneğin, otopark, tuvalet, dinlenme odası ve kafeterya gibi yapılar inşa edilmeli, misafirlerin ihtiyaçları eksiksiz karşılanmalıdır.

Şeytan Kalesi'nin en çarpıcı dönüşümü ise korku temalı bir kaleye dönüştürülmesi neticesinde gerçekleşebilir. Romanya'daki Bran Kalesi ve İrlanda'daki Leap Kalesi örneklerinde olduğu gibi Şeytan Kalesi de turistlere kendi özgün efsaneleriyle harmanlanmış bir korku deneyimini pek ala sunabilir. Özel ışıklandırmalar, ses efektleri ve interaktif öğelerle ziyaretçilere unutulmaz anlar yaşatılabilir. Bu dönüşümün etkisiyle birlikte güçlü bir dijital tanıtım kampanyası başlatılabilir. Sosyal medya platformları, sanal gerçeklik turları ve etkileyici videolarla Şeytan Kalesi'nin yeni konsepti, ulusal ve uluslararası alanda duyurulabilir. Bu çalışmalar, Şeytan Kalesi'ni bölgenin önde gelen turistik cazibe merkezlerinden biri hâline dönüştürebilir.

26. Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme

2018 yılında hazırlanan Türkiye Turizm Ana Planı'nda, ulusal tanıtım ve pazarlamada markalaşmayı sağlamanın yanı sıra destinasyon özelinde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini yürütecek yapıların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ortaya konan ulusal hedeflere uygun biçimde potansiyel ulusal turizm olanaklarını belirleyerek ulusal çapta tanıtım ve pazarlama etkinliklerini yerine getirmek için 2019 yılında Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) faaliyete geçmiştir. 2021 yılı itibarıyla da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü ve Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) eş güdümünde, ulusal ve uluslararası alanda destinasyonların daha etkin tanıtımını destekleyecek İl Tanıtım ve Geliştirme Programı başlatılmış ve bu kapsamda iller bazında İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları (İTGK) oluşturulmuştur. Böylece kurulan İTGK'ların ulusal eylem planı çerçevesinde ortaya konan ilkeler ve yaklaşım doğrultusunda, ilin turizm tanıtım ve geliştirme etkinliklerini belirlemesi ve bunları koordine etmesi, bir anlamda il sınırlarını kapsayan Destinasyon Yönetim Örgütü olarak çalışması beklenmektedir.

Destinasyon Yönetim Örgütlerinin (DYÖ) temel fonksiyonu, destinasyonun özellikle tanıtım ve geliştirme politikalarını belirlemek ve bu politikaları yerel paydaşlarla koordine ederek yürütmektir. Valiliklerin ve özellikle Valilik altında İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin öncülüğünde oluşturulan İTGK'ların, DYÖ'lerin uluslararası yapılanmasına uygun şekilde, geniş bir paydaş katılımıyla yönetilmesi gerekmektedir. Bu paydaşlar; destinasyondaki yerel yönetimler, turizm işletmeleri (seyahat acenteleri, konaklama, gastronomi ve rekreasyon işletmeleri vb.) ticari birlikler, meslek odaları, Bölgesel Kalkınma Ajansı ve uluslararası projelerde rol alabilecek sivil toplum örgütleri, kongre ve bilimsel etkinliklerde rol alan üniversiteler, spor kulüpleri vb. gibi ilde farklı faaliyet alanlarında etkinlikler yürüten yapılar olabilmektedir.

Ardahan İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu, tanıtımda DYÖ sorumluluğu ile hareket ederek Turizm Ana Planı'na uygun ve TGA tarafından ulusal hedeflere uyumlu biçimde ortaya konan *Ardahan Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'ndaki başlıkları yerine getirme ve ilin etkili tanıtımını yapma görevini üstlenmektedir. İl bazında birçok kurum ve kuruluş, bir taraftan bağımsız biçimde kendi tanıtımlarını yaparken, diğer taraftan da ilin tanıtımına da önemli destek verebilmektedir. Bu noktada bir destinasyonun tanıtımında rol alan ulusal ve özellikle uluslararası ilişkilerde güçlü ağlara sahip paydaşların eş güdüm içinde hareket edebilmeleri önem arz etmektedir. Bu kapsamda Kurul; il tanıtımında rol alabilecek, ilde ticaret, eğitim, çevre, bilim, spor, sağlık, kültür ve sanat gibi farklı alanlarda etkinlik yürüten sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimin, akademinin, turizm işletmelerinin, il idari birimlerinin ve spor kulüpleri gibi kendi faaliyet alanında ulusal ve uluslararası temasları olan ve tanıtımda rol alabilen paydaşların tanıtım çabalarını bütünleşik bir plan dâhilinde ele almalıdır. Kurul, her bir paydaşın il tanıtımında etkili rol alabileceği alanları belirlemeli, etki alanları içinde sorumluluklarını paylaşmalı ve bu sayede her bir paydaşın tanıtımdaki rollerinin

belirlenen ortak hedef doğrultusunda şekillenmesini sağlayarak bütüncül bir politika benimsemelidir.

DYÖ sorumluluğunda hareket eden Kurul, ildeki turizm potansiyelini ve mevcut kaynakları düşünerek ortaya koyduğu markalaşma hedefi yolunda, destinasyonun tanıtım sloganı, imajı ve marka konumu hedefini farklı paydaşların eş güdümlü çabaları ile ortak hedefe yöneltmeli ve bu sayede daha hızlı ve etkili sonuç almayı sağlamalıdır.

İsmet İnönü Bulvarı No: 32
06100 Emek, Ankara

Esentepe Mahallesi Büyükdere Cad.
No: 127 Astoria AVM B Blok Kat: 4
34394 Şişli, İstanbul